

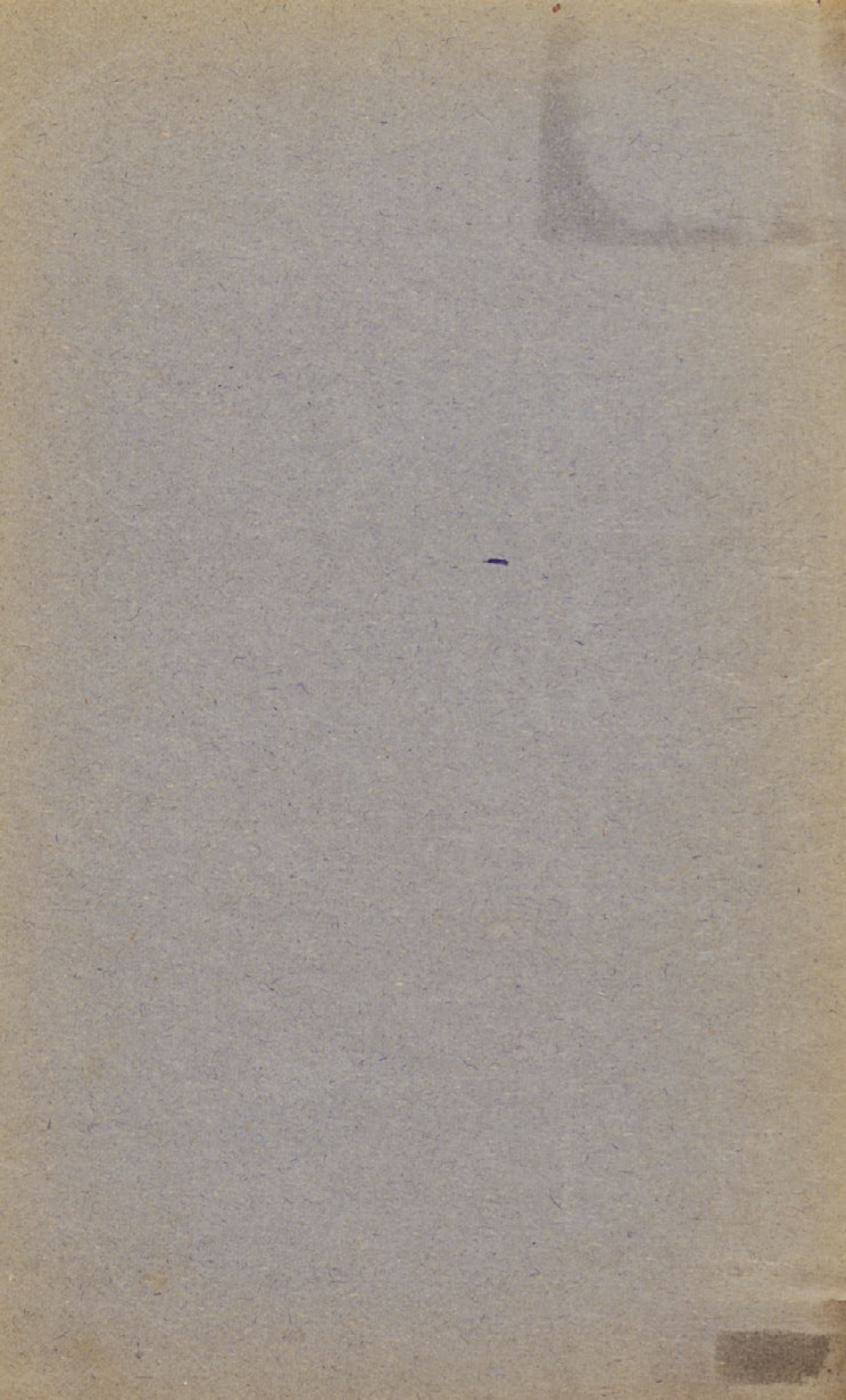

Jugoslovanska ideja
 in Slovenci.

Dr Henrik Tuma,
deželni poslanec slovenskih trgov na Goriškem.

V Gorici 1907.

Tiskala „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček.

Rev 10

Jugoslovanska ideja
 in Slovenci.

Dr Henrik Tuma,
deželni poslanec slovenskih trgov na Goriškem.

V Gorici 1907.

68821

949.712

TUMA Henrik

Jugoslovanska ideja in Slo

70086517 / So DOM

N 86.517 / 1980

1.

Eno najzanimivejših, ako ne najvažnejših vprašanj v Evropi je vsekakor jugoslovansko vprašanje. Rešitev tega vprašanja je predpogoj rešitvi drugih vprašanj, o katerih se sicer zdi, da so na prvem mestu, ker se tičejo razvoja velikih evropskih narodov in so zato bolj znana širšemu svetu. Pokazati pa hočem, da je od rešitve jugoslov. vprašanja odvisna cela vrsta drugih vprašanj, zlasti vprašanje Velike Nemčije in Velike Italije. Velike skupine, ki so pri tem najbolj zainteresovane, nemška in italijanska, imajo poglede preveč vprte v najbližje svoje imperijalistične interese, tako da puščajo izpred oči jedro, od katerega je skoro izključno odvisna rešitev teh velikih vprašanj.

Gibanje med Jugoslovani je v najtesnejši zvezi z gibanjem v Italiji in na Ogrskem, ker se gre za tem, da se skupno upremo navalu prodirajočega nemštva. Nemčija prodira danes na jug in na jugovzhod. Masa in moč ruskega narodnega telesa je preogromna, da bi Nemčija mogla prodreti naravnost proti vzhodu. Proti vzhodu in proti Rusiji je Nemčija že zadela na prirodne svoje meje in na tej strani je zanjo pereče samo vprašanje germanizacije Gornje Šlezije, Poznanjske in poljskega dela Prusije, a to ni svetovno vprašanje, in za to je že izgubilo nekdanji veliki interes. Nemčija je s svojo ogromno močjo stopila na tilnik Avstriji, in zdaj je njeno glavno vprašanje: Kako in kedaj da prodre? V prvi vrsti bi bila torej avstrijska država odločena, da se upre temu navalu. Ali zaeno je življensko vprašanje za napredujočo in vstajujočo Italijo: Ali pusti, da Germanija prodre

do Adrije, ne da bi sebi zagotovila že sedaj, nele svojih mej, ampak tudi odprta vrata za potrební razvoj na Adriji? Germanija in Italija se srečati na Adriji in na Balkanu preko sedanjega avstrijskega ozemlja.

To se tiče v enaki meri tudi Ogrske, ker je močna Ogrska mogoča samo tedaj, ako ima odprta vrata do Adrije. *) Ona ima gotovo zgodovinsko pravico do Dalmacije, kakor si tudi Italija prisvaja pravice na velik del stare Ilirije.

Nemški, italijanski in madjarski interesi se torej dotikajo na Adriji in v deželah ob Dravi in Donavi in Balkanu. Vsa ta preporna ozemlja so zasedena po Slovanih, na severozapadu od Slovencev in Hrvatov, na jugovzhodu od Srbov in Bolgarov, na jugu od Albancev; vse to so čvrsti narodi, ki se pojavljajo na tleh razmajane, umirajoče turške države. Samo vprašanje časa je, kdaj pogine nekdanji turški velikan, in da ostane čez njega odprta pot v Azijo. Zato se mora nemški, italijanski in madjarski imperijalizem baviti z vprašanjem, kako pridobiti záse narodne skupine, ki imajo v lasti balkanski polotok vse od severnega Podravja. Nemčija je že danes vele-sila in ogromna država s svojimi 60 milijoni prebivalcev ter nastopi z vso svojo močjo ofenzivno, Italiji pa se je treba pri vsem njenem napredku ozirati na premoč germanske svoje protivnice, a še bolj je treba mali, šele dvigajoči se Ogrski, da se zaveda svojega defenzivnega položaja. Velika Germanija se bavi z vprašanjem, kako bi se približala slovanskim skupinam, ker jih smatra svojim plenom, ali Italija in Ogrska se morata baviti s tem problemom v svojem življenjskem interesu. Istina, Avstrija kot država ima večji interes na Jugoslovanih, ki prebivajo v njenem okviru ali najbližem sosedstvu, kakor Nemčija, Italija in Ogrska, ali Avstrija se ne bavi resno z odnošaji Jugoslovánov, temveč vodi med njimi zastarelo diplomatsko igro. Zato je danes aktuelnejše vprašanje zblížanja Jugoslovánov z Italijo in

*) Odtod ves boj v ogrskem parlamentu med Hrvati in Madjari, boj ki je le navidezno jezikovno vprašanje.

z Ogrsko. Istodobno pa so v najtesneji zvezi s tem vprašanja Velike Hrvatske, Velike Srbije, Velike Bolgarske in neodvisne Albanije in se spreminjajo v vprašanja Velike Srbije kot Jugoslovanskega Pijemonta, Velike Hrvatske v okviru Velike Avstrije in Albanije pod varstvom Avstrije ali Italije.

Nekam nejasen pri vseh teh vprašanjih je položaj narodne skupine Slovencev. Slovenci smo oni jugoslovanski narod, ki zavzema najbolj izpostavljeni in zato najvažnejši položaj.

Slovenci stanujemo v kotu, ki ga tvorijo severna Adrija, Alpe in Drava. Dotikamo se na jugu in vzhodu Hrvatske in Ogrske, s severa nas pritiska nemštvo, a z zapada italijanstvo. Poraz slovenskega naroda od Nemštva odpira Germaniji pot do Adrije, poraz od Italijanov odpira Italiji pot na Balkan. Povdarjam s tem čudno dejstvo, da se v zainteresovanih krogih pušča vprašanje, kaj s Slovenci, povsem na stran. Ali je temu vzrok mišljenje, ki ga navaja hrvatski politik dr. Tresić-Pavičić v listu »L'Italia all' Estero« v članku »Drang nach Süden«? In, jeli to mišljenje oprto na gotovo dejstvo za vsakogar? Dr. Tresić zastopa v svojem članku direktno mnenje, kakor da je slovensko vprašanje že rešeno v smislu, da se Slovenci ne morejo obdržati niti proti Germaniji, niti Italiji, in da samo še preostaja vprašanje, kako naj se podeli ta nezatni slovenski narodič, ki na videz nima nikako življenske moči.

Pri aktualnem razpravljanju tega vprašanja smo tudi Slovenci sami krivi, da nas vsakdo prezira in ne ceni, ker so se momentano naši politični voditelji zagrizli v malenkostna notranja vprašanja, ter so slepi in gluhi za ves svet, ki jih okroža. Ali hipni, politični nastop poedinih političnih osebnosti nikakor ne opravičuje zaključka, da slovenski narod ne pride resno v poštev pri reševanju jugoslovanskega vprašanja, oziroma vprašanja zблиžanja Slovanov z Italijo in zблиžanja Slovanov z Ogrsko. To vprašanje se ne more presoditi po dnevi, danes zares malenkostni politiki, nego, ako se hoče presoditi važnost Slovencev, se treba

ozirati na naš zemljepisni položaj in naše socijalno, narodnostno in kulturno stanje.

Jasen pogled na dejanski položaj in na razvoj v bodočnosti ovira danes največ historizem, in to tem bolj, ker se neguje več ali manj dogmatično in pedantno. Ustvarjeni so nekateri pretirani pojmi o slavni zgodovini Italijanov, Hrvatov, Srbov, Magjarov, in trdi se, da Slovenci nimamo niti zgodovine. Ako je zgodovina samo ono, kar je napisanega, potem Slovenci zares nimamo mnogo zgodovine. Kar se je o nas do danes napisalo med Nemci, Italijani, Magjari, je skoro toliko kakor nič. No do danes je zgodovina več ali manj zgodovina poedinih mož, zgodovina junakov. Zgodovina Magjarov obstoji iz imen od Arpada do Košuta, zgodovina Hrvatov od Tomislava do Zrinjskega, italijanska zgodovina iz neštetihi slavnihi rodbin. Slovenci pa imamo samo nejasnega kralja Sama, a še za tega pravijo, da je bil priseljeni tujec, Frank, ki je za kratko dobo vstanovil vseslovansko državo. Ko bi zgodovina bila samo zgodovina junakov, potem bi se Slovenci morali zares udati mišljenju dr. Tresića, da nismo nikdar pravzaprav niti obstajali, ter da tudi danes samo životarimo. Ali danes se nauk o zgodovini razvija v popolnoma drugem tiru. Zgodovina je kot historia naturae zaeno tudi historia humanitatis. Moderno razumevanje zgodovine prodira zmagovito, in to v smislu, da je bistvo zgodovine slikanje življenja ljudstva, razdeljenega po rodovih, plemenih in narodih. Moderna zgodovina ne izvaja več posledic iz okolnosti, ali so bili v tem in tem kraju slavni kralji in junaki, temveč preiskuje fiziološki in biološki življenje ljudi, in iz konstatiranja socijalnega, ekonomskega in kulturnega življenja dela zaključke o moči in značaju, torej tudi o bodočem razvoju dotičnega plemena.

S tega gledišča pa imamo Slovenci istotako slavno ali neslavno preteklost kot Hrvalje, Srbi, Magjari, Italijani, Nemci. Slovenci zavzemljemo, kar opazi vsakdo na prvi pogled, enega najlepših položajev v Evropi, smo prag s severa na jug in z zapada na vzhod in, če se ne motim, je ravno veliki Napoleon, ustvarivši Ilirijo, rekel, da je

»Ilirija prag Evrope«. Napoleon je ustanovil Ilirijo kot železen klin med Germanstvom in Latinstvom in on je bil prvi, ki je poklical Slovence k narodnemu življenju, kar priča krasna oda prvega našega pesnika Vodnika: »Napoleon reče: Ilirija, vstan'! Vstaja, vzdih, kdo kliče na dan?«

2.

Čimbolj opažamo položaj Slovencev z geografskega stališča, tim lepši in znameniteji se nam zdi. Slovenci zavzemljemo gorsko planoto, ki se dviga iz furlanske ravnine proti zapadu, iz posavske ravnine proti vzhodu, iz dravske ravnine proti severu in morju na jug, kot prava prirodna trdnjava. Po dolinah Drave, Save in Soče smo zvezani Slovenci na eni strani z Balkanom, a na drugi strani z Italijo. Slovenija ima v svoji luki Trst najvažnejše mesto za uvoz in izvoz v Sredozemsko morje in na vzhod. Planota, na kateri živimo Slovenci, se nadaljuje preko hrvaškega Primorja pa do Hercegovine in do Črne gore ter dela jugoslovanski klin, udarjen med Magjare, Nemce in Italijane. In ta skupina je ohranila svojo narodno individualnost popolnoma čvrsto.

Res je — in prav zato se sklepa napačno o neživljenski moči slovenskega naroda — da smo Slovenci nekdanj zavzemali vse podonavske kraje do Adrije, globoko na zapad in na sever v Alpe. Res je tudi to, da smo Slovenci skoro izginili na Ogrskem, v srednjih Alpah, v Furlaniji in na Hrvatskem in da smo danes omejeni na prej označeno gorsko planoto med Dravo in Adrijo.

A pogledati moramo nazaj v zgodovino in poiskati vzroke, vsled katerih smo se Slovenci morali omejiti na današnje tesne meje. Biologični proces pri rojstvu plemen in rodov je povsod enak.

Ves napredek in razvoj poedincev, rodov, plemen in narodov izhaja iz biološkega aksioma diferenciacije in integracije. Kot se razvija najnižji življenski organizem, stanica, kakor poskuša vsrkati vase vse, kar jej je pristopno

iz okolice, da raste in da radi množenja razpada na nove, enake stanice, a te zopet rastejo na enak način in se ločijo in množe, isto velja za razvoj poedincev. Vsak poedinec jemlje in skuša dobiti kolikor mogoče iz okolice, vsled česar nastopi diferencijacija poedincev, razlika moči in odvisnost enega od drugega. Vsak stvor teži po svoji moči, da se razvija zase, a slabiji mora služiti močnejemu. In s tem, da se naslanja poedinec na drugega, služeč močij in razvoju njegovemu, je nastopila tudi prva integracija, ki je našla svoj izraz v rodu s svojim starešino, vodjo. Kakor se je razširil poedinec na škodo drugega in podredil sebi celo število poedincev, tako se je nabral rod poleg rodu, vsi so služili premoči enega ter se združili v pleme, a pleme do plemena je ustvarilo narod. Čimbolj je delal poedinec, timbolj se je razvijal, večjo moč je zadobil in več drugih poedincev je podredil sebi, ki so manj delali in vsled tega prišli do manje moči. Isto velja za rod in pleme. Vsled tega nastopajo v zgodovini človeštva najprej ona plemena, ki so dobila večjo moč v tršem boju s narodo. Čimbolj so se bojevala s narodo, z divjimi zvermi, s podnebjem, timbolj so se dvigala nad plemena, ki so mirneje uživala plodove narode. Razbojniške čete so bile one, ki so imele najprej oblast.

S tega stališča moramo zreti tudi na položaj Slovencev v davni preteklosti. Živeli so v plodni podunavski ravnini stoletja kot poljedelci in pastirji, in zato so morali postati plen bojevitih čet, ki so prišle s severa in vzhoda v njih dežele. Tudi pri večjih slovanskih plemenih so se razvile velike bojne čete. Pripovedke o vodjih Čehu in Lehu, o Hrvatih, Srbih in Bolgarih so samo dokaz da so maloštevilne, ali bojevite čete si vedno podvrgle velike množice plemen, ki niso bila primorana, da žive z orožjem v roki. Tako je zasedla bojna četa Češko, tako je bojna četa Hrvatov in Srbov zasedla Posavje, bojna četa Bolgarov dežele na vzhodu Donave in Magjari sedanjo donavsko nižino. Tako so zasedle bojne germanske čete romansko državo, a Varjagi so ustanovili rusko državo. Vse te bojne

čete so ustanovile države, v katerih so se prelile s prvotnim prebivalstvom v eno celoto, ko se je izvršila integracija na višjo stopinjo, ko so sprejele po istem biološkem načelu vase vse moči, ki so jim bile dostopne in ko so asimilovale poedine elemente v eno telo. Po tej integraciji je morala briti druga diferencijacija, ki je nastopila v najnoviji zgodovini, t. j. diferencijacija po narodih. Zgodovina do 18. stoletja je diferencijacija in integracija poedincev po slojih in razredih, in njihov vrhunec je v kraljih in carjih, po katerih je prišlo do integracije, a s francosko revolucijo in s propadanjem društvenih razredov in slojev je nastopila viša diferencijacija po narodih, ki so danes končali z asimilacijo iz soseščine.

Slovenci so kot ostanek starodavnega poljedelskega in pastirskega plemena tako izgubili prirodnim biološkim potom svoje dele med močnimi bojevitimi sosedi v onem času, ko še ni bilo narodnostnega vprašanja, nego je odločevala samo premoč poedinca, rodu, plemena in sloja nad drugim. Slovence moramo torej vzeti, ako proučujemo njihovo življensko moč kot narodnosti, v zgodovini šele od onega časa, ko je postala živa narodnostna idea, t. j. od tedaj, ko se je pojavila diferencijacija človeštva po narodih. Ako vzamemo Slovence od tedaj dalje, nismo izgubili tako rekoč niti stopinje svojega ozemlja in razvili smo se na svoji zemlji socialno in ekonomski z brzim korakom, tako da zaslužimo občudovanje. Nismo izgubili več, niti dobili manj od svojih sosedov Hrvatov, ali od češkega plemena in od plemena italijanskega.

Narodna meja Slovencev na severu, vzhodu in zapadu in jugu je ista, kot je bila pred sto leti in dr. Tresić ni niti pogledal v statistiko, ko je trdil, da smo Slovenci narod, ki umira. Slovensko slovstvo se je razvilo v kratki dobi enega stoletja samostalno, v enaki meri kot pri drugih narodih. Za temelj svoji sodbi ne smemo vzeti količine, temveč koliko samoniklega daje vsak narod, v koliko se je torej razvila diferencijacija. V biološki moči diferencijacije moramo iskati tudi vzroka, zakaj se Slovenci nismo združili v ilirski dobi s Hrvati

in Srbi, zakaj se Slovaki niso združili s Čehi. Šlo se je za eksistenco dotičnih narodnostnih individualnosti. Da so se Slovenci in Slovaki razvijali kot taki, je samo proces diferencijacije in z njo rešitev od tuje premoči. A sedaj, ko je diferencijacija izvršena, nastopa vprašanje ekonomskega, socialnega in kulturnega združenja s sorodnimi plemeni ki imajo vse predpogoje za višji organizem.

Sedaj torej pride za Slovence, Hrvate, Srbe in Bolgare biologičnim potom vprašanje, njih zjedinjenja v višji organizem Jugoslovanstva. Tu smo Slovenci popolnoma, diferenciran, samostalen individuum, ki ima odločevati toliko kot Hrvati, Srbi ali Bolgari, in mi smo v vprašanju integracije neobhodno potreben, ako tudi ne odločujoč organ. Slovenci moramo gledati v Jugoslovanstvu celoto in zato se mora tudi nas v prvi vrsti vprašati, kako pridemo do združenja in do zjedinjenja s sosednimi slovanskimi plemeni, in kako se skupaj z njimi ustavimo najmočnejši narodnostni skupini, ki preti požreti vse manjše narodne skupine okoli sebe. Popolnoma samostalni se moramo čutiti Slovenci tudi v vprašanju sporazuma z Italjani.

V svesti si svojega položaja in svojega razvoja moramo Slovenci zaeno z jugoslovanskimi plemeni odgovoriti na vprašanje, kako uravnamo svoje razmerje z Italijani in Magjari v skupni namen, da se ubranimo germanskega navala. Snovanje Velike Hrvatske, ako pogledamo na prej razviti biologični princip, je samo gola in prazna sanjarija in ne more spremeniti dejanskega neodvisnega položaja Slovencev. Brez nas Slovencev se ne da rešiti vprašanje zblizanja Hrvatov z Italijani, niti vprašanje Hrvatov z Magjari.

3.

Trdim, da so Slovenci narod popolnoma zase, v katerem se je izvedla po prirodnem biologičnem načelu popolna diferencijacija od sosednih narodnosti, a z druge strani popolna integracija slovenske narodnosti zase. Ta diferencijacija je ustvarila tudi stalne narodnostne meje proti

Hrvatski, Nemčiji in Italiji. Proti jugu, na Goriškem in v Istri, nastopa slovenski narod ofenzivno, tako da slovenski živelj prodira na jug v Istri, a na Goriškem slovenizira vse tuje elemente. Ni daleč čas, ko se posloveni tudi glavno mesto Goriške, Gorica. Napram Furlanom zadobi s padcem Gorice Slovenija svoje prirodne meje Krasa, Soče in Brd. Celó v sami Italiji se drži čvrsto slovenski živelj, in današnje njegove zemljepisne meje so iste, kot so bile s početkom 19. veka. Tudi hrvatski živelj tam, kjer je najmočnejši, v Banovini, ne napreduje proti Dolenjski, in narodnostna meja je ostala tam, kjer je bila nekđaj Bela krajina. Hrvatski živelj v Medjimurju ima premalo moči, da bi prodiral proti Štajerski. Mnogo se govori tudi o koroških Slovencih, in često se čuje krik »Morituri te salutant« (na smrt obsojeni te pozdravljajo), ali brez potrebe in brez poznavanja dejanskega položaja.*) Slovenska meja na Koroškem in Štajerskem proti Nemcem je približno ista, kakor je bila v 17. stoletju. Do l. 1628. se je nahajal v Pustriški dolini pri sv. Siljanu zavod, v katerem so se vzgajali duhovniki za slovensko Koroško, t. j. za zgornjo Pustriško in Podravsko dolino.

Zavod so zaprli, ker ga ni bilo več treba. Pod uplivom protestantskih naseljencev in protestantizma sta se odtujili, v oni dobi slabo obljudeni dve dolini, in narodnostna meja se je pomaknila v Zilski dolini do St. Mohorja, a v Podravski blizu Beljaka. Ali raznarodovanje obmejnih občin pri ekonomskem sistemu, ki je veljal do najnovejega časa, ne pomeni mnogo, in v takšnem položaju so se izgubljale tudi močnejše narodnosti. Danes lahko rečemo, da so Slovenci naseljeni kompaktno. Z žilavostjo, ki vzbuja začudenje, so se ohranili Rezijani in beneški Slovenci na italijanskem. Odtргani po državni upravi in visokih obmejnih gorah od ostalih Slovencev, z dolinami, odprtimi v italijansko nižino, z izključno italijanskimi tržišči, so ohranili vendar narodni karakter, kakor se je razvil od srednjega veka sem. V Istri so

*) To je najbolje dokazal izid zadnjih državnozbornih volitev.

se Slovenci prvi narodno probudili in vsled njih nastopa se je začela narodna era tam tudi za Hrvate. Za slovenski živelj na Koroškem postane lahko usodna le okolnost, da je nemški živelj svobodoumen, da se krepi nemška svobodoumna šola, a duhovniki drže slovenski živelj popolnoma v klerikalstvu, pa se slovenska ljudska šola ne more svobodno razvijati. Za Koroško bi bilo treba samo nekoliko čvrstih, naprednih, inteligentnih agitatorskih moči, in s tem bi slovenska Koroška udarila trdne narodne meje proti nemštvu.

Kar marsikomu ovira pogled na dejanski položaj, to so razmere v glavnem mestu, Ljubljani. Tam je, se zdi, slovenski živelj socialno in ekonomski pod močnim pritiskom in vplivom nemštva. Ali pri tem se pozablja, da so s početka 19. veka bila vsa večja mesta in trgi na Kranjskem skoro popolnoma ponemčeni. Vsi trgovci, obrtniki in uradniki so bili Nemci, tudi v Ljubljani je bil še sredi 19. veka občevalni jezik samo nemški. Tudi na Goriškem je furlanščina do srede 19. veka po mestih in trgih vladala neomejeno. — Znak žilavosti goriških Slovencev na beneški meji je, da je ta furlanski živelj po mestih popolnoma izumrl in da vidno propada tudi v glavnem mestu Gorici sami. V tem mestu zavzemljejo danes Slovenci ekskluzivno narodno stališče tako, da se mladina srednjih šol, dasi živi po osem let v tem navidezno italijanskem mestu, ne nauči izvršivši študije niti toliko italijanski, da bi se mogla kolikor toliko v tem jeziku izražati. Najnoveji čas gre to tako daleč, da se italijanska mladina nauči iz potrebe slovenskega jezika v govoru in pisavi, a to ne velja za slovensko mladino za italijanski jezik. Na Kranjskem je bil nemški vpliv močnejši, in zato se ga Slovenci nismo mogli tako hitro in popolnoma otresti, kakor smo to storili z italijanskim vplivom v Gorici. Konstatirati se pa mora, da so danes mesta in trgi razen Ljubljane in Tržiča popolnoma poslovenjeni in se Ljubljana s polno pravico sme imenovati slovensko mesto. Opaža se sicer še vpliv nemštva v Ljubljani, ali ta ni tako močan kot italijanski vpliv po dalmatinskih mestih. Ako

trezno vzporedimo Split z Ljubljano, najdemo v Splitu več italijanščine nego v Ljubljani nemščine. A dalmatinski Hrvatje imajo še svoj italijanski Zadar!

Krepko se bije boj za slovensko narodnost tudi v največjem in najmočnejem italijanskem mestu Trstu, in samo vprašanje časa je, in kar zlasti naglašam, složnega nastopa slovenskega, hrvatskega in srbskega elementa v Trstu, da se to mesto preobrazi.*) Predbacujejo mi, da sem optimist, ali ne iz narodnega šovinizma, nego zato, ker trezno motrim napredek v socialnem življenju, ker spremljam in poznam gorostasne premembe zadnjih trideset let, a še bolj zato, ker gledam z gospodarskega stališča pa vidim, da gospodarska moč Italijanov slabeva, da raste preko njih nemški kapital v trgovini in industriji, a slovenski v malem in srednjem obrtu in trgovini, vkijub temu, da so bili Italijani do konca 19. veka edini zastopniki izvozne trgovine, da so na svoji strani imeli vsa sredstva, potrebna za razvoj: Šolo, kapital, avtonomno in politično upravo. Vkljub temu niso bili zmožni, da obdrže svoje gospodarstvo. Italijanstvo v Trstu nosi kal smrti v svojem jedru. Posamezne šovinistične erupcije italijanske narodne strasti v Trstu ne kažejo drugega kot ugasujoči ogenj, ki še plapolá.

Slovenci smo danes od sosedov popolnoma ločen, vse sloje obsegajoč narod. Ako pravim: vse sloje, nisem pozabil, da je na Kranjskem še kakih 80 nemških veleposestnikov, ki so po starem volilnem redu pošiljali svoje zastopnike v državni zbor na Dunaj. Ali to neznatno število starega nemškega veleposestva, ki se od desetletja do desetletja vedno manjša, ne pomeni mnogo, temveč samo dokazuje, s kakšnimi privilegiji je skušala osrednja avstrijska vlada ohraniti na Kranjskem nemštvo, a z druge strani nam kaže, kako si je kmetški slovenski živelj znal osvojiti svoje

*) Da ta moja trditev ni preoptimistična kažejo zadnje državno-zborske volitve v Trstu in okolici.

zemljišče. Odvisno je to od prirodnega položaja. Zemlja, na kateri žive Slovenci, je povečini kršna, planinska, in na njej se more uspevati samo z intenzivnim delom, kjer se latifundije ne morejo vzdržati. V tem pogledu zavzemljejo Slovenci mnogo ugodnejši položaj od svojih sosedov Hrvatov, ker so se pri zadnjih vsled bogatih tal mogle vzdrževati velike, aristokratske, a v novejem času tudi židovske latifundije. Slovensko ozemlje je danes, lahko rečemo, popolnoma v rokah malega posestnika; a priznано je, da je to za razvoj široke narodnostne mase najugodnejši gospodarski položaj. Zlasti lep primer prodiranja slovenskega elementa radi takega gospodarskega položaja nam daje Goriška. Še v začetku 19. veka je bila vsa Goriška v rokah italijanske šinorije. Z intenzivnim obdelovanjem zemlje je razkopal slovenski kmet z žilavostjo in marljivostjo široke livade in kamenita brda in odkupil kos za kosom zemlje od propadajoče šinorije, tako da je danes popolnoma izginilo tuje veliko posestvo iz Soške in Vipavske doline, a tudi iz okolice mesta Gorice.

Integracija slovenske narodnosti je danes torej popolnoma končana. Jezik in literatura sta samonikli, ker so slovenski književniki sami sinovi kmetskega ljudstva, in ker se je slovenski jezik filološki razvil na podlagi staroslovenskega jezika (Kopitar, Miklošič in cela vrsta odličnih filologov), narodnega govora (Levstik, Trdina, Erjavec), in pod uplivom ruskega jezika (Levstik). Socijalno je slovenski narod edinstveniji od kateregakoli slovanskega plemena vsled tega, ker ni imel močne aristokracije, oziroma, ker je ona s početka preteklega stoletja obubožala in ni imela nikakega vpliva na narodno življenje. A v sosedni Hrvatski in Ogrski je še do nedavna dajalo plemstvo smer političnemu in narodnemu življenju. Pri nas je prišla široka kmetska masa naravnost v politično življenje in vsled tega je slovenski narod danes edinstven, v svojem bistvu strogo demokratski. Gospodarski predstavlja, kot rečeno, vsa slovenska masa malega posestnika.

Kakor je prišlo na ta način do diferenciacije od sosednih narodov, tako je tudi na sebi izvršena integracija, ker predstavljajo Slovenci dejanski eden sloj, v katerem so vse življenske moči prišle do vrednosti. Od dela v prihodnosti je odvisno, ali se ohranijo ti lepi temelji slovenskega naroda. Slovenski narod ima prihodnost vprav v temeljih: Da je gospodarski enovrsten, da zemlja, na kateri žive Slovenci, vzdržuje čvrst kmečki stan, in da Slovenci svoj naraščaj, kar ga je preveč, naseljujejo v Trstu in iščejo svoj gospodarski razvoj pred vsem v trgovini na morju vzajemno s hrvatskim primorskim življem.

Narodnost je danes premagano načelo. Počela se je izvrševati gospodarska integracija na socijalnodemokratskih načelih, v trgovini in industriji po trustih. S tega stališča je opravičena tudi jugoslovanska ideja. Mogoča je samo s sodelovanjem vseh jugoslovanskih narodov. Z delom za Veliko Hrvatsko, Veliko Srbijo in Vel. Bolgarijo pa se onemogočuje jugoslovanska ideja. Po jeziku smo medseboj sorodni, po zemljepisnem položaju smo navezani na en teritorij, po Adriji, Donavi in vzhodu smo ena gospodarska celota. Za odstranitev historizma in šovinističnih veleidej ni boljšega sredstva kakor je demokrazem. Tu je odprto ogromno polje veliki jugoslovanski ideji.

4.

Slovenski narod treba torej vzeti kot demokratski narod kmetskega stanu, neodvisnega malega posestva, brez aristokracije, brez lastne velike trgovine in industrije. Zadostnega kolektivnega bogastva, na odličnem zemljepisnem ozemlju, hladnega razboritega značaja, ki daje izvrsten materijal za kolonizacijo, za naraščaj v trgovini in v obrtu na Adriji in v največjem trgovskem emporiju Adrije, v Trstu, med slovanskimi narodi poleg Čehov v širokih narodnih slojih najizobraženejši. Dokaz temu je nad 200,000.000 kron vloženih v zadrugah in manjših hranilnicah in razširjenje prosvetne družbe sv. Mohorja, ki ima med Slovenci toliko

članov, da pride na okroglo milijon kompaktnega števila Slovencev nad 80.000, t. j. 8°/_o vsega prebivalstva. To je narod, ki se je od početka narodne ideje naglo razvil, ki je tekom enega veka asimiloval ali izluščil iz sebe skoro popolnoma nemški in italijanski živelj in sedaj vidljivo prodira na jug na Goriškem in v Trstu.

Predno preidemo na sosedno narodnost, hrvatsko, se moramo pred vsem baviti z njeno preteklostjo in z zgodovino v navadnem pomenu. Baviti se z zgodovino hrvatskega plemena bo koristno zlasti zato, ker nam baš ona dokazuje, da se ne more priti na podlagi narodnostnega, zgodovinskega načela niti do diferenciacije hrvatske narodnosti, niti do možnosti jugoslovanske ideje.

Zgodovina Hrvatske nam dokazuje, da je prišla bojna četa Hrvatov s slovan. severa in da je zasedla v tistem času eno od najlepših pokrajin, Dalmacijo. Tu se je ohranila v primorskih mestih bolj kot kje druge latinščina in njena visoka prosveta. Zato so tudi Hrvatje v davnini prišli od vseh slovanskih plemen do najvišje stopnje kulture. Da so bili Hrvatje in Srbi samo močna in bojna četa kot Varjagi v Rusiji, nam dokazujeta dr. Rački in dr. Geitler etimologično s tem, da dajeta besedama Hrvat in Srb pomen **b r a n i t e l j a**. Prava zgodovina Hrvatov je torej zgodovina Dalmacije. Čvrsto hrvatsko pleme je zasedlo najprej Dalmacijo, asimilovalo tamošnje prvotne prebivalce, a pozneje je razvilo svojo moč tudi v Posavju. V tej svoji prvi postojini je prišlo hrvatsko pleme do sijajnega hrvatskega kraljestva pod Tomislavom. Z ustanovitvijo hrvatskega kraljestva in z zblizanjem z zapadom in njegovo prosveto pod Petrom I. Krešimirom imamo zgodovinski pojem hrvatske države. Ali že pod Zvonimirjem je padala stara, prvotna, narodna hrvatska moč, županska in banska; kakor na zapadu izpodriva jo plemstvo in kot posledica pride do zjedinenja z Ogrsko in z Arpadi pod prvim ogrskim kraljem, Kolomanom. S tem, da se je Hrvatska naslonila na Ogrsko, so prišli do vedno večjega vpliva velmožje, in tako so se razvile na hrvatskem ozemlju zgodovinske rodbine Šubicev, Franko-

panov in drugih. Ko so kraljevo oblast prenesli na Ogrsko, je začela Dalmacija zgubljeni svojo moč. Leta 1420., s padcem Splita v roke beneške republike je prenehal zadnji ostanek hrvatske države.

Ta usoda prve in neodvisne hrvatske države je bila zapečateni z dejstvom, da je najmočnejša hrvatska rodbina Šubicev uvedla Anžuvince v Dalmacijo in na Ogrsko. Ljudevit I. Anžuvinski je spoznal, da je samostojna hrvatska država velika zapreka močni skupnosti ter je najvplivnejši obitelj Šubicev odstranil, nadomestil hrvatske rodbine s svojimi pristaši, ustanovil novo hrvatsko-ogrsko plemstvo in oslabil bansko moč.

Po tem ne moremo več govoriti o pravi samostalni hrvatski zgodovini, nego vidimo samo zgodovino velmož kakor na Ogrskem in drugod v srednjem veku. Zavladała je latinska in zapadna kultura. Svoje lastne zgodovine kakor jo imajo Hrvatje v Dalmaciji nimajo oni v Banovini in v Bosni. Nasprotno se je razvijala Bosna popolnoma kot samostojna država in je prišla do svoje integracije tedaj, ko je Anžuvinska kraljeva rodbina zanemarila Dalmacijo. Turška invazija je zadržala ves nadaljni zgodovinski razvitek Ogrske, Banovine, Dalmacije, Bosne in Srbije. Vsled turške zmage nad Bolgarsko, Srbijo in Ogrsko so bili Hrvatje potisnjeni pod okrilje Ogrske. Podjarmljenje slovanskega Balkana po Turkih je povzročilo preseljevanje Hrvatov in Srbov v Posavje in Podonavje, tako da je začel hrvatski in srbski živelj na Ogrskem samem prevladovati. Tekom 15. in 16. veka so dospeli Turki do največje svoje moči, tako da se je morala končno Ogrska opreti na Avstrijo (1526.) Od tega časa je usoda hrvatske Banovine zvezana z germansko Avstrijo, in tu se začne odpor proti njej, zaeno z Ogrsko. Ker so Hrvatje v prvi vrsti čutili navale Turške, se je vsiljevala germanska Avstrija tim bolj v njih narodno telo, in hrvatski velmožje so morali iskati od Ogrske podpore proti njej. Najvplivnejši velmožje hrvatski so začeli smatrati Ogrsko svojo prvo, a Hrvatsko drugo domovino.

Take razmere so obstojale ves čas avstrijskega absolutističnega vladanja, a najznačilnejše za te odnošaje je dejstvo, da je hrvatski sabor l. 1790.—1791. žrtvoval prostovoljno najvišjo državno oblast, ko je postavil bana pod ogrsko vlado, s čemur je bila razdrta tudi samostojna banska čast in oblast.

Avstrijsko cesarstvo je enako delilo in rušilo Hrvatsko in Ogrsko in cepilo samovoljno posamezne njih dele kot absolutni gospodar. Tako je Marija Terezija odcepila »avstrijsko Primorje«, stvorila »vojno krajino«, a Josip II. je zopet razdelil vse na okrožja in posebno pokrajino »ogrsko Primorje«.

Ako torej pogledamo zgodovino Hrvatske, nikakor ne pridemo do pojma Velike Hrvatske, o kateri sanjajo Starčevićanci in drugi. Za nas velja samo dejstvo, da je bila edina močna narodna hrvatska država ona prvih kraljev hrvatske do dobe Arpadov in da je dobila ozemlje nekdanje, t. j. stare hrvatske države po vojnem in zgodovinskem pravu pravzaprav Benečija.

Zgodovina nam dokazuje, da so se na razvalinah prvega hrvatskega kraljestva krepko razvijale druge zgodovinske skupine, ki se nikoli več niso zjediniile v eno skupino kot samostalna hrvatska država. Nasprotno nahajamo dva različna državna organizma, Banovino in Bosno, brez vsake medsebojne stike.

Zgodovina deli hrvatsko pleme na tri dele: na hrvatsko Banovino, Dalmacijo in Bosno. Z zgodovinskega stališča se niti ne more zagovarjati celokupnost Banovine, Dalmacije in Bosne, celokupnost dežel, v katerih živi hrvatski narod. Z zgodovinskega stališča istotako ne moremo priti do pojma Velike Srbije, ki zavzema vse ozemlje, ki ga pripisujejo srbski sanjači Veliki Srbiji. Pridemo le do zgodovinskega jedra, da je bil Dušan Silni združil l. 1346. srbsko pleme na ozemlju, ki ga še dandanes zavzema. Še manj moremo pojmiti zgodovinsko Veliko Bolgarsko, ki je bila samo hipen pojav pred skoro tisoč leti pod carjem Simeonom, t. j. tedaj ko se je bolgarska, finska bojna četa zlila s prvotnim,

slovanskim prebivalstvom in skušala zrušiti bizantinsko carstvo.

Koncem 14. in začetkom 15. veka, po bitki na Kosovem 1389., s padcem Trnova 1393., po bitki pri Nikopolju 1396. in s padcem Splita 1420. so prenehale slovanske balkanske države. Še dalje za nami je tako imenovana slovanska doba v X. veku, doba Svatopluka, Tomislava in Simeona, ki se je v istini smela tako imenovati, ker so se razprostirale slovanske države od Sudetov do Karpatov, v Podonavju in na Balkanu, od črnega morja do Adrije. Zgodovina nam torej kaže, da se slovanske države radi svoje izpostavljenosti niso mogle vzdržati, da se niso mogle diferencirati tako kot zapadne države, osnovane od germanskih, gotskih, frankovskih in longobardskih bojnih čet. Sklicevanje Hrvatske, Srbije in Bolgarske na zgodovino ni torej nič drugega kot dokaz, da so bile samostojne države Velika Hrvatska, Velika Srbija in Velika Bolgarska nemogoče radi zemljepisnega položaja in socialnega sestava.

Vsaka od teh velikih držav je imela tak zemljepisni položaj, da je bila ob navalu močnih sosedov germanskih, italijanskih, magjarskih in turških in za to je morala propasti. Stiki teh držav niso bili mogočni po tedanjem socialnem sestavu, ker je ta težil k fevdalizmu, a ta ni odgovarjal značaju slovanskih plemen. Prvotna organizacijska moč bojnih čet Hrvatske, Srbije in Bolgarske se je poizgubila v stoterih borbah med številnejšim, prvotnim slovanskim prebivalstvom.

Iste prilike bi veljale tudi za bojne čete Magjarov, in že danes bi bila končana hegemonija Magjarov v Podonavju, da niso oni črpali novih moči iz drugih doseljujočih se finskih plemen Jasov in Kunov, ki so vsaj deloma ohranila finsko kri.

Z druge strani nam zgodovina dokazuje, da ni slovenska Kranjska, Koroška, Štajerska in Primorska nikdar spadala v okvir Velike Hrvatske in zato ne more biti govora o kakšnem zgodovinskem pravu Hrvatske na slovensko

Ilirijo in »planinski Hrvatje« niso drugo kot prazna in smešna domišljija.

Sklicevanje na zgodovino vodi Hrvate, Srbe in Bolgare do medsebojnih prepиров in ker se dogmatičnim potom ne more rešiti vprašanja, komu pripada ena ali druga pokrajina, ne pomeni naslanjanje na zgodovino nič drugega kot iskanje razdora. Značaj tega historizma znajo odlično izrabljati germanska Avstrija in druge države, ki diplomatskim potom hujskajo eno pleme proti drugemu.

Brez strahu moremo trditi, da deli Jugoslovane največ zgodovina in pojav istotako zgodovinskega izvora, namreč katoliško in pravoslavno veroizpovedanje. Enak pojav je razlika v pisavi, a samo malo jih deli pravi ljudski značaj in jezik.

5.

Jugoslovane veže in mora vezati skupni zemljepisni položaj, skupni gospodarski cilji in najbliža plemenska sorodnost; ako se ozremo edino na jedro narodno. Čim bolj razlikujemo zgodovinski jugoslovanske narode, tim bolj nam preti bellum omnium contra omnes (vsi zoper vse). Čim bolj pa razlikujemo pravi ljudski značaj jugoslovanskega plemena, in to širokih narodnih mas, timbolj se približujemo analitičnim potom skupnem jedru. Z integracijo izločujemo ali asimiliramo tuje primesi in potem pridemo skoro do skupnega narodnega značaja in jezika.

Od začetka XIX. veka, odkar je zmagonosno prodrlo narodnostno načelo, nas je začel deliti močan, tuj kulturni vpliv, z ene strani nemški, z druge italijanski in s tretje ruski. Germanija in Italija iščeta novih moči v asimilovanju obmejnih slovanskih plemen, vsiljujeta jim svojo kulturo in skušata razdeliti slovanska plemena, da jih moreta potem tim lažje raznaroditi.

Kakor smo Slovenci lahko došli do prirodnega razvoja jugoslovanske ideje, ker se nismo mogli opirati na zgodovino, tako pridemo do tega tudi pri Hrvatih, Srbih in Bolgarjih, ako pustimo na stran neplodni historizem in pogledamo na skupni temelj posameznih plemen. Za vse

Jugoslovane lahko trdimo, da se ne razlikujejo po narodni, plemenski rasi, temveč da jih loči »inteligencija«. Ako hrvatski narod izloči vpliv aristokracije, ako onemogoči prodiranje madjarskega, židovskega kapitala in razvije pravo narodno jedro v ljudski masi, potem pridemo približno do istega rezultata kot pri nas, Slovencih: Tudi Hrvat je po svojih plemenskih lastnostih demokratski, ekonomski priprost kmet, a velika trgovina in industrija, kolikor je nahajamo, se je prinesla k njemu od drugod, iz tujine. Obstoji pa v tem razlika v korist Slovincem, ki imajo že precej močno razvitega malega in srednjega kmečkega posestnika, a Hrvatje se v tej smeri niso mogli tako razvijati vsled aristokracije in vojaškega sistema, dalje, da se hrvatsko ljudstvo vsled bližnje Turčije, vsled manj kulturnega madjara in brezbriznega beneškega naroda, niti pismeno ni moglo v toliki meri razviti, kakor so se razvili Slovenci. Z druge strani pa je hrvatski narod ohranil staro epsko tradicijo, stare slovanske običaje in čistejši jezik. Zato mi Slovenci težimo za tem, da se približamo slovanski, hrvatsko-srbski kulturi in da se ž njo zjedini.

Torej, po pravilni diferencijaciji hrvatske, srbske in bolgarske narodnosti pridemo do skupnega temelja teh narodnih mas. Predpogoj pravilnemu razvitku jugoslovanske ideje in jugoslovanskega dela je opuščanje historizma z negativne in vzprejemanje demokratsko-socijalnega*) načela s pozitivne strani. — S prejemom prvega načela diferenciramo narodnosti in opredelimo pravo vsebino prosvete. — Brez narodnosti itak ne more biti govora o prosveti, ker ji narodnosti dajejo glavno vsebino. »Izven narodnosti ni umetnosti, ni resnice, ni življenja, ni ničesar —« pravi I. S. Turgenjev. V sorodnem jeziku in v sorodni narodni pesmi jugoslovanskih plemen dobimo kal in vez skupne jugoslovanske prosvete. Če iščemo v lastni narodnosti individualnih svojstev, pridemo do bistvene stike. In s tem, da se sprejemajo in izlivajo vrline sosednih narodnosti druga

*) Ne mislim tu socijalno-demokratično stranko kot tako.

v drugo, pridemo do više integracije, do zjedinenja jugoslovanskih plemen. Čim bolj iščemo lastno, slovensko, hrvatsko, srbsko, bolgarsko narodnost, tim bližji bo stik jezikov, poezije, glasbe, umetnosti in tem več bomo imeli kulturnih potreb: A v povečavanju lastnih potreb obstoji vprav ves napredek človeštva.

Po demokratskem načelu uničimo še opasneje zapreko jugoslovanski ideji, t. j. konfesionalizem, delitev Jugoslovanov po katoličanstvu in pravoslavju. Vidimo, da se danes naslanja najbolj na historizem rimsko-katoliška cerkev.

Z izločitvijo verskega vprašanja ne bode težka niti rešitev latinice in cirilice. Ni inteligentnega človeka, ki ne bi priznal, da je ne samo med Slovenci, nego tudi drugod, skupno pismo predpogoj skupne kulture. Moderni zmagoviti Japan začinja opuščati svoje historijske in stare kulturne črke in vpeljuje latinico. Ako se Srbi in Bolgari tako krčevito drže starega pisma, delajo to pod vplivom pravoslavja, historizma in po vplivu dinastij, ki so se začasno naselile na slovanskem Balkanu. — Sprejem skupnega pisma bi bil ondi lahka stvar, ker ima država polno moč na šolo, pa bi se od cirilice, s katero se začinja v nižih razredih, prehajalo polagoma v viših razredih v latinico. Ne verjamem, da bi obstoječe dinastije hotele uplivati na izenačenje pisave jugoslovanskih narodov, ker se baš one naslanjajo na historizem in konfesionalizem v svrhu lastnega obstanka. — Zato treba, da visoko vzdignemo demokratsko-socijalno načelo, ker samo na temelju tega načela bo mogočna skupna akcija proti vsakomur, ki zlorablja historizem in konfesionalizem v svoje sebične svrhe. Če preiskujemo socijalen in ekonomski položaj jugoslovanskih plemen moramo priti do zaključka, da je danes masa vseh teh plemen masa malega posestnika, in da je veleposestnik in kapitalist le eksotičen pojav, ki prodira kot močan, tuj faktor v naše gospodarstvo. Ker imamo torej Jugoslovani to gospodarsko enoslojnost, je temeljna točka rešitve jugoslovanske ideje skupni ekonomski razvoj, skupno ekonomsko delo.

6.

„Thalassa ! Thalassa !“
Morje ! Morje !*)

»Hrvati in Srbi so en narod, to je nedvomna resnica. Ali ta eden narod ima dve zgodovini, a ta zgodovina je osvetlila tudi oba imena, hrvatsko in srbsko. Hrvati in Srbi imajo dve zgodovini, in v tem leži žalost usode in tragedija našega naroda.«

»Da, mi nimamo prijatelja, in jaz vidim možnost razvitka našega naroda in razvitka naše narodne svobode samo v tem, da Hrvatje in Srbi ter Bolgarji in Slovenci pridejo do spoznanja svojega skupnega narodnega interesa.«

(Iz saborskega govora dr. I. Lorkovića.)

Pravilen razvoj in končno rešitev jugoslovanske ideje nahajamo edino v skupnem ekonomskem interesu. Delajoč na to, dvignemo blagostanje jugoslovanskih plemen, a z blagostanjem rastejo potrebe posameznikov in narodov in z blagostanjem in z višjimi potrebami nastopi tudi višja kultura. Po skupnih gospodarskih ciljeh pa se mora približati in zjediniti tudi kultura posameznih jugoslovanskih plemen !

Pri reševanju gospodarskega problema smo vezani na zemljepisni položaj, na gospodarsko stanje posameznih jugoslovanskih plemen in na ekonomsko stanje držav in dežel, ki obkrožajo slovanski jug.

Balkanski polotok s Posavjem, kjer stanujejo Slovenci, Hrvatje, Srbi, Bolgarji, dasi se ga na vzhodu, jugu in zapadu dotika morje in se samo na severu, v posavski in donavski črti, naslanja na Evropo, ima vseeno odločno suhozemski značaj, vsled velikih višin in mnogovrstnih gorskih sestavov. Razlikuje se pa bistveno na tri dele: Ilirsko-albanski, srbsko-makedonski in bolgarski.

Ilirski del, kateremu prištevamo tudi planinski vogel, na katerem prebivajo Slovenci, je gorskega, največ kamenitega značaja, odprt in viseč proti jadranskemu morju.

*) Tengere magyar, el a tengere (na morje madjar. hej na morjé).
Dr. Iván Polgár.

Drugi del, srbsko-makedonski, zavzema sredino balkanskega poluotoka in je najbolj označen po dolinah Morave in Povardarja; s severnim svojim delom visi proti Donavi, a z južnim proti Belemu (Egejskemu) morju.

Tretji, bolgarski del, se deli po Stari planini (Balkanu) na severno Bolgarsko, ki visi proti Donavi in na južno Bolgarsko, ki visi proti Črnemu in Belemu morju in proti Mali Aziji. Ta del je odprt in vezan z Nišavo s Srbijo, a s Strumo sega v Makedonijo.

Po sredi balkanskega polotoka, od Belgrada do Soluna vodi velika pot iz Avstro-Ogrske čez Balkan v Malo Azijo in v Egipt. Iz tržaškega zaliva vodi morska pot iz germanške, srednje Evrope v Orijent, a od Morave in Nišave skozi Sofijo je najvažnejša pot po suhem iz germanske srednje Evrope v Malo Azijo.

Vsa jugoslovanska plemena so še danes poljedelski narodi brez lastne velike industrije in trgovine. A srednjo Evropo zavzema velika Germanija, ki je svojo industrijo razvila v toliki meri, da je postala tekmeč najbogatejšemu trgovskemu in industrijskemu narodu, Angležem.

Poleg bogatega germanskega plemena stoji obkoljena od Nemcev s severa, zapada in juga bogata in industrijsko razvita Češka in njena soseda, poljedelska Poljska.

Dotikaje se severo-zapadnega vogla slovenskega juga išče, da razširi svojo moč, razvijajoč svojo trgovino in industrijo, Italija.

Od jugoslovanskih plemen so razmeroma najbolj razvili svoje poljedelstvo Slovenci, ter priznati moramo, da ima balkanski polotok v ožjem smislu, od Save in Dunave, še skoro izključno pastirski sistem. Ilirski del na svojem zemljišču ne pridelava toliko, da bi se slovensko-hrvatsko pleme, ki živi na njem, moglo razviti do blagostanja.

Severni balkanski del ter južna bolgarska dolina Marice ima pa bogato, plodno zemljišče. — Prebivalstvo makedonskih in ilirskih gor je primorano vsled neplodovitosti zemlje se izseljevati na morsko obal.

Z ozirom na svoj zemljepisni in gospodarski položaj dobimo takoj tudi odgovor, kam nas vodijo naši interesi. — Germanija išče za svojo industrijo in trgovino pota preko Trsta, Soluna in Carigrada. Italija bi mogla razviti svojo trgovino samo tedaj, kadar bi zavzela ilirsko-albanski del Balkana, ki je vezen na Jadransko morje. Ogrska stremi za tem, da se reši nemškega trgovskega in industrijskega navala, ustvari lastno industrijo in da preko Reke, Beograda, Sofije in Carigrada naide pot na Balkan in v Orijent.

Poljska, kot narodni del, (Galicija, Poznanjska in ruska Poljska) kupujejo produkte iz Orija. Vsa jugoslovanska plemena pokrivajo svoje industrialne potrebe iz germanske in češke industrije. Srbija izvaža svoje žito in živino v srednjo Evropo. Balkanski narodi so velik kupec srednje-evropske industrije. Vsi trije jugoslovanski gospodarski deli imajo dosti vodnih sil, gore skrivajo bogastvo rud in pre-moga, in samo treba ljudi, ki bi to prirodno blago kopali.

Kaj je torej po teh podatkih naš skupni interes v tem položaju? Prevzeti izvozno trgovino, ki gre skoz naše dežele, v lastne roke in proučiti in izrabiti prirodna bogastva naših pokrajin. Za trgovino se nam ponujajo po prirodi in po položaju tri točke: Trst, Solun in Carigrad. S temi točkami so nam dani tudi prvi cilji, ki morajo voditi jugoslovanska plemena k skupnemu narodno-gospodarskemu delu. — V težnji za temi cilji najdejo jugoslovanska plemena pravo skupno vez in s tem se določa Slovincem in Hrvatom Adria s Trstom, Srbom in Makedoncem Solun, a Bolgarom Carigrad, vsem z enakim namenom, da zgrade pot prodirajočemu nemštvu in italijanstvu proti vzhodu in da pridobe izvozno in uvozno trgovino z Vzhodom zase.

Za veliko trgovino pa je poleg prevoza predpogoj lastna velika industrija. Kot rečeno, niti eno jugoslovansko pleme nima svoje velike industrije in je, kakor vse kaže, ne bo imelo tekom nekaj desetletij, Trst velja kot važna točka za uvoz iz Vzhoda in izvoz industrije iz Evrope. Jugoslovanska plemena torej, ker nimajo lastne industrije, morajo iskati za-

veznika med sorodnimi plemeni in ta je v srcu Evrope ležeča bogata Češka s svojo razvito industrijo. Edin mogoč stik s severnimi Slovani je izvoz industrije iz Češke in uvoz južnih pridelkov tja in na Poljsko. To bi bila prva dejanjska akcija na daljnem razvoju jugoslovanske, a deloma tudi vseslovanske ideje. Prvi intelektualni korak obstoji torej v tem, da organizujemo trgovino v Trstu in da za to pripravimo Slovence in Hrvate.

Že zgodovina nas uči, da Slovence in Hrvate vodi gospodarski razvoj na Adrijo. Razvoj pomorske hrvatske moči in naseljenje Trsta po Slovencih in Hrvatih, to sta dva najbližja cilja in prvi odločen korak do oživetvorjenja jugoslovanske ideje in zveze s severnim, edinim industrijalnim slovanskim plemenom, s Čehi. To je jedro jugoslovanske ideje in to jedro morajo tvoriti Slovenci in Hrvatje, združeni, delajoč ramo ob rami. Hrvatje imajo v Primorcih in Dalmatincih najboljše pomorščake cele Evrope. Hrvatje so bili v srednjem veku lahet in roka Benečije in brez teh bi Benečija nikdar ne dosegla one moči, ki jo je imela. Kršna tla, na katerih žive Slovenci in Hrvatje, jih vodijo na morje, jim kažejo gospodarsko in politično veličino, ki jo na njem lahko dosežejo. V primeru nam bodi mala Benečija in Holandska.

Kakor kliče Adrija Slovence in Hrvate na skupno delo, tako določa Srbom delo in smer Morava in Vardar. Izvoz žita in živine proti Donavi in uvoz industrije preko Soluna, to je, kar mora voditi gospodarske korake mlade Srbije. To jih odtrga od tekmovanja s Hrvati in od krvavih plemenskih bojov v Makedoniji; oni naj kolonizirajo Makedonijo intelektualnim potom, ne s handžarjem v roki.

Isto velja tudi za Bolgarsko, ki ima sedaj najsrečnejši položaj, ki brzo raste v številu prebivalstva, vsled česar naraščajo njene potrebe in ki ima krasen pot v Carigrad.

Med Bolgarijo in Srbijo nehajo krvave plemenske borbe, ako ima prva uprte oči v Carigrad, a druga v Solun,

ker bosta obe morali upotrebiti vse moči na gospodarskem polju. A skupno delo vseh jugoslovanskih plemen se da izraziti v tem, da se skupno upro germanskemu, madjarskemu in italijanskemu gospodarskemu prodiranju, da zapro pot čez svoje dežele tujim plemenom in da začno brez odlaganja s praktičnim delom, s naseljevanjem v Trstu, Solunu in Carigradu.

Slovenci in Hrvatje imajo samo en pot do veličine, morje! Slovenske pokrajine, hrvatsko Primorje in Dalmacija, združene v trgovini in na morju, morejo tudi same ustaviti se germanskemu in italijanskemu prodiranju in tako postanejo zastavonoše jugoslovanske ideje.

7.

Ako se zavedamo tega zgodovinskega, narodopisnega, zemljepisnega in gospodarskega položaja, tedaj nam mora biti jasno, da brez skupne jugoslovanske ideje ne moremo niti misliti na pravičen razvoj posameznih jugoslovanskih plemen in da brez skupne velike misli-voditeljice morajo ostati in postati posamezna jugoslovanska plemena odvisna od močnejih, po državah organiziranih tujih narodov, t. j. od Nemcev, Italijanov i. t. d. Danes menda ne bo med Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari mislečega človeka, ki ne bi uvidel potrebe skupne ideje-voditeljice, skupnega organizovanega dela. To imamo lahko za aksiom, in aktualno je le vprašanje: Kako izvedemo organizacijo skupnega dela?

Skupna organizacija se mora vsekakor razvijati v treh smereh: V politični, gospodarski in kulturni, a delo v vseh treh smereh se mora medseboj dotikati in spajati. Da dosedaj nismo imeli organizovanega skupnega dela na političnem, gospodarskem in kulturnem polju, to je žalostna istina. Temu je vzrok, ker se nismo poznali medseboj, in ker se posamezna plemena niso strinjala v političnih načelih, temveč so se pri posameznih jugoslovanskih narodih ustanovljale politične stranke po uzorcu evropskih ustavnih držav, v katerih obstoje popolnoma drugačne razmere nego pri nas, in kjer je glavna vez že stara, osnovana država.

Ako premotrino naše stranke, vidimo, da se niso razvile samostalno, temveč so samo posnetek po nemških in francoskih uzorih in frazah. Tako so n. pr. vse jugoslovanske socijalno-demokratske stranke strogo marksistične prvega, najstarejega kova. Niti ena se ni razvila organski, vsled potreb posameznih narodnosti, dežel ali držav. Zastopstva socijalnodemokratskih strank na slovanskem jugu so doktrinarna in se niso rodila naravnost iz naroda.

Prvi naš korak mora torej biti konstatiranje dejanskega socijalnega stanja posameznih plemen, in potem na temelju tega osnovati politično stranko.

Jugoslovanska plemena obstoje iz enega društvenega sloja, t. j. iz malega posestnika. Niti eno jugoslovansko pleme nima plemstva, ne milijonarjev, ne razvite trgovine in industrije. Imamo skupno, t. j. demokratsko osnovo v najširjem pomenu, ki se da razdeliti na dva sloja, na delavski sloj po mestih, in na poljedelski sloj, ki tvori pretežno večino. Ker nimamo svojih bogatašev, nego se ves narodni imetek nahaja pri malem posestniku, sledi iz tega, da pridemo do kapitala samo na kolektivistični način, t. j. za sedaj potom zadrug. Smer našega političnega in gospodarskega dela mora torej biti demokratska in gospodarsko-zadružna.

Konstatirati moramo tudi dejstvo, da je eden prvih vzrokov, da so razdeljena jugoslovanska plemena, katoliško in pravoslavno veroizpovedanje. Radi tega moramo priti do nove smeri, smeri interkonfesionalnosti.

Iz dosedanje politične organizacije moramo predvsem izločiti ono veliko svetsko stranko, ki predstavlja v socijalnem življenju skupno smer in skupno organizacijo, t. j. socijalno-demokratsko stranko. Danes mora biti za vsakega socijologično naobraženega človeka sklenjena stvar, da je socijalno demokratska stranka velika realna svetovna stranka, ki se mora vedno močneje razvijati. — Danes morajo računati s socijalno-demokratsko stranko vse svetovne države in vidno in brzo se demokratizirajo tudi najkonservativneje stranke same. Priznavanje socijalno-demokrat. stranke

močnim faktorjem mora biti torej del jugoslovanske ideje. Socijalno-demokratska stranka je vezana na veliko industrijo in trgovino in vprav njen internacijonalni značaj v prvi vrsti jo je usposobil, da dobi teren v središčih in večjih mestih, kot so Trst, Ljubljana, Zagreb, Belgrad, Sofija. S tem, da odločno odbija od sebe narodni šovinizem, organizuje socijalnodemokratska stranka naš živelj v imenovanih mestih, ter takorekoč pripravlja pota vsaki drugi politični stranki. Da je temu tako, se pričamo lahko v Trstu, kjer je soc. demokrat. stranka zlomila strupeni italijanski šovinizem, ki niti ni dopustil ganiti se slovenskemu življu, in kjer je oslabila kapitalistično-liberalno, doslej vsemogočno stranko in je uvedla v politično življenje široke sloje delavstva, malega obrtnika in posestnika. Ako jugoslovanska stranka podpira, ali vsaj ne ovira v delu socijalno-demokratske organizacije, dela to v svojo korist. Tako stopimo v dotiko tudi z organizovanim delavstvom češkim, rusinskim in madjarskim.

Socijalno-demokratska stranka zlomi tudi madžarski šovinizem v velikem središču Budimpešti, in ako je katera stranka poklicana, da odpre na Ogrskem pota slovanski kulturni ideji, je to socijalna demokracija. Organizacija delavstva v smeri naprednega (revidiranega) socijalnega demokratskega programa, mora biti zahteva za vsakega zavednega Jugoslavana. Žal, da je naša inteligenca premalo socijologično izobražena, a prenasičena s zapadnimi liberalnimi idejami, ki imajo pri nas na slovanskem jugu še manj dotike z narodom kot na Angleškem, Francoskem in v Nemčiji. Liberalni, zapadno izobraženi jugoslovanski inteligenti so večja zapreka izvedenju jugoslovanske ideje kot pa priseljeni Germani, Italijani, Madžari in Židje.

8.

Dolžnost je vsakega politika, ki se bori za jugoslovansko idejo, da ustanovi med svojim plemenom demokratsko ljudsko stranko. Slovenska, hrvatska, srbska in bolgarska

demokratska stranka bi imele že skupno politično načelo, skupno vez, ki bi jo mogli izvesti brez ozira na države in državnice slovenski, hrvatski, srbski in bolgarski delegatje posameznih demokratskih strank. Na ta način bi došli do skupnega »parlamenta«, ki bi se svobodno bavil z organizacijo ene same demokrat. stranke, a to se ne bi dotikalo državnih vprašanj. Do politične organizacije demokratske stranke bi prišlo samoposebi s tem, da bi slovenska, hrvatska, srbska in bolgarska stranka osnovale svoje krajne, okrajne in deželne odbore ali politična društva v okviru zakonov, ki v dotičnih deželah veljajo. Skupno vez bi imela stranka, po zgledu socijal-demokratske stranke, v konferencajih, ki bi se vršile vsako ali vsako drugo leto.

Važnejša od politične, ali brez te nemogoča je ekonomska organizacija. Ako imamo pred seboj en sloj malega in srednjega posestnika, potem je prvo vprašanje — organizacija kmečkega kredita. Prva zahteva je torej osnovanje hipotekarnih bank z amortizacijo. — Mogle bi se osnovati hipotekarne banke v Ljubljani, Zagrebu, Belgradu, Sofiji, Splitu, Solunu, Reki, Skoplju in Carigradu; vsaka seveda v okviru zakonov dotične države in z namenom, da osredotoči hipotekarni kredit. Zveza onih hipotekarnih bank bi se izvedla lahko brez posebnih težav. — Z organizacijo hipotekarnega kredita treba izvesti organizacijo denarnih in gospodarskih zadrug. Ker imamo pred seboj en poljedelski sloj, puščamo za sedaj lahko na strani obrtne zadruge in povdarjamo samo kmečke. Vsaka ekonomska celota bi potrebovala svojo kmečko denarno zadrugo, kamor bi kmet vlagal svoje prihranke in odkoder bi dobival denarno pomoč v slučajih, v katerih hipotekarna banka vsled omejenih svojih pravil ne more posojati denarja, t. j. kadar se gre za posojilo na drugo mesto in ko se gre za unifikacijo različnih dolgov in za prenos istih na prvo mesto hipotekarne banke.

Tudi zadruge bi morale uvesti amortizacijo ali pa posojila na dolžna pisma, ki bi se odplačevala po dobrih letinah in v soglasju z ekonomskim razvojem posameznikov.

Zadružna organizacija na tej podlagi bi bila onega velikanskega pomena, ki ga je pokazala na Danskem, kjer se je zadolženi in siromašni kmet rešil tujih upnikov in dosegel blagostanja, kakor ga nimajo kmetje nobenega naroda na svetu. Ker bi se zadruga morale strogo držati principa, da se posojuje samo v gori navedene namene in za produktivno vlaganje v zemljo, t. j. za izboljšanje in kupnino zemlje, bi izkazovale kmečke zadruga sigurno prebitke, ki bi neobhodno zahtevali osnovanje zadružnih central v posameznih deželah in državah. Medsebojna zveza teh central pa bi se dosegla po naravni denarni tehniki vrlo lahko. V hipotekarno organizacijo bi se moral pridobiti tudi tuji kapitali. Hipotekarne banke, ki bi po gori navedenem načrtu dajale denar na prvo mesto in bi imele po današnjem položaju višjo obrestno mero nego drugod, bi privabile gotovo francoski kapital, ki išče tujih tržišč. A ta kapital je ogromen. Francoski narod je vedno težil za tem, da sodeluje s slovanskimi, a ne z germanskimi plemeni.*) Z angažovanjem tujega kapitala bi domače hipotekarne banke ne čutile tolike potrebe za domačim denarjem. Ako bi se osnovale tudi zadruga v tem smislu, skazovale bi gotovo prebitke. Žalostno dejstvo za Jugoslovane pa je (za primer navajam Slovence, pri katerih je zadružništvo najbolj razvito), da se nalaga denar preveč na hipoteke, a skoro nič, ali zelo malo na osebni kredit ali v produktivne namene. Glavna naloga hipotekarne organizacije bi bila: 1. Razdolževanje in 2. produktivno investiranje, t. j. kmet poljedelec naj amortizira v obrokih prevzete dolgove in izvrši potrebne investicije, a te naj poplača v daljših obrokih.

Potom teh dveh organizacij, a zlasti s čvrstimi zadružnimi centralami bi dobili dovolj kolektivnega denarja tudi za ustanovljenje produktivnih bank, a predvsem za ustanov-

*) Tudi Madjarska išče po francoskem kapitalu. Odvesti ta vir njih industriji na naše ozemlje bi utegnilo postati med njimi in nami odločujočega pomena.

ljenje banke za pospeševanje obrti in trgovine in agenturna in komisijonalna podjetja v Trstu, Carigradu, Solunu, Reki, Zagrebu, Splitu, Ljubljani, Belgradu, Sofiji in Skoplju in končno na Vzhodu (Aleksandrija, Smirna.)

Eno prvih del te banke za pospeševanje obrti in trgovine (ako se ne bi to izvršilo samostalno in vsposedno ž njo) bi bilo : 1. Parobrodarsko društvo Trst-Solun-Carigrad in 2. Društvo tehnikov in inženirjev za proučevanje in uporabo vodnih moči in prirodnih zemeljskih bogastev. To društvo, ki bi zahtevalo v prvi vrsti intelektualnih moči, bi se moralo osnovati čimpreje, kar se doseže lahko tudi z manjimi sredstvi. Na razpolago bi imeli obilico čeških tehnikov in inženirjev in že organizirani češki kapital, a utegnili bi razpolagati tudi z francoskim kapitalom.

Lepa in praktična je ideja, ki so jo deloma že izvedli v Pragi slovenski tehniki. Ideja bi imela vprav ogromen pomen, da se je polastè neodvisni in izkušeni možje. Slovenski tehniki so ustanovili svoj klub, ki izdaja list »Slovenski tehnik« kot prilogo slovenskih dnevnikov in nekaterih tednikov. Tako je ustanovljeno glasilo v tehnične namene, a to glasilo služi zaeno kot reklamni list za trgovino in obrt. Ali se ne bi mogla izvesti ta ideja tako, da se ustanovi klub slovanskih tehnikov in inženirjev, ki bi izdajal skupno glasilo kot prilogo čeških, slovenskih, hrvatskih, srbskih in bolgarskih dnevnikov?

Potom agenturnih in komisionalnih društev z banko za pospeševanje trgovine in obrti bi v najkrajšem času unificirali domačo trgovino in občevanje med slovanskimi plemeni t. j. izvoz vina, sadja, sočivja na sever, pive in industrijalnih proizvodov na jug. Prevzeti bi morali v najkrajšem času uvoz in izvoz iz Poljske in Češke preko Trsta, Carigrada in Soluna. Čvrsto, za pomorsko življenje ustvarjeno dalmatinsko in primorsko prebivalstvo bi brez vsakih težav oskrbovalo delo tudi največjih parobrodarskih društev. K takšnemu društvu nas takorekoč izzivljeta dve točki : Trst in Carigrad.

Ali ne bi tedaj denarna in gospodarska organizacija potegnila s seboj naše dušne moči s polja naše neplodne malenkostne politike? Ali ne bi pritegnilo to ogromno in intenzivno ekonomsko delo najboljših naših intelektualnih moči k osvajanju vodnih sil in prirodnega bogastva lastne zemlje? Ali ne bi vsled tega velikega dela pozabili v najkrajšem času na tožno našo skupno ali posamezno zgodovino, ki nam odkriva samo našo razcepljenost in razdvojenost, a nas ne vodi nikamor v bodočnost? Proučevanje skupne ekonomske ideje jači in dviga inteligentnega človeka in mu daje v delu za blagostanje svojega naroda pravi narodni ponos. S politiko hočemo tudi doseči moč in ž njo narodno blagostanje in srečo posameznikov. Samo intenzivno gospodarsko delo nas prenovi in poživi, samo ono stori, da pozabimo preteklost, in nam odpre boljšo prihodnost.

Najlažje bi bilo doseči skupno kulturno organizacijo. Ker smo tu in samo tu že nekako začeli izvrševati jugoslovansko idejo. Že smo imeli nekoliko razstav jugoslovanskih umetnikov, nekoliko sestankov jugoslovanskih žurnalistov, a splošno se naglaša potrebo skupnega sestavljanja učiteljstva. Prvo nalogo za oživetvorjenje jugoslovanske ideje morajo vsekakor prevzeti časopisi, a učitelji naj to idejo propagirajo z živo besedo. Ustanovljanje umetniških, časniškarskih in učiteljskih društev v zakonitih mejah posameznih držav, vsakoletni kongresi in zborovanja delegatov, vse to bi nas kmalu dovedlo do skupnega kulturnega dela in cilja. Vsak učitelj bi moral biti vodja prosvetnega društva v svojem kraju. Prosvetna društva bi morala imeti svoje centrale v večjih mestih, kjer bi se morale osnovati stalne in potujoče ljudske knjižnice. Kulturna središča Ljubljana, Zagreb, Belgrad in Sofija imajo že svoja društva v raznih Maticah, imajo »Družbo sv. Mohorja, sv. Jeronima« itd. Ta društva bi se morala spremeniti v prave ljudske knjižnice brez vsake konfesionalne oznake. Samo treba je, da obstoječe Matice stopijo v bližjo dotiko, kakor sta to že storili slovenska in hrvatska Matica. Matice bi

morale imeti dvojni cilj: 1. Ljudsko prosveto z izdajanjem knjig za ljudsko naobrazbo. 2. Izdajanje knjig za srednje šole in za splošno naobrazbo. Brez posebnih težav bi se uvedla lahko ta smer med voditelji. Misel voditeljica pri izdajanju knjig za ljudsko prosveto bi morala biti demokratsko, gospodarsko, interkofesionalno načelo. Mlada Italija je tako moralno in intelektualno preporodila ljudske množice potom knjig.

Vsled ožje zveze posameznih Matic bi se osnovala centralna Matica za izdajanje znanstvenih knjig in revij v vseh strokah. Jezik ne bi delal nikakih zaprek. Glavno je, da bi se tiskalo v latinici. Tega bi se morale držati tudi Matice, zlasti v drugem delokrogu, t. j. pri izdajanju knjig za srednje šole in za splošno naobrazbo.

V deželah, kjer nam vsiljuje tujec svojo kulturo, je neobhodno potrebno osnovanje šolskih Matic, prva njih naloga bi bila pouk v narodnem jeziku, v deških zabaviščih in v ljudski šoli.

Ne smemo pozabiti na osnovanje jugoslovanskih trgovskih akademij v Trstu in v Carigradu.

9.

Iz dosedaj povedanih misli sledi odgovor na pričetkom stavljena vprašanja.

Odgovor se podaja sam. Le v samopomoči in v samozavesti je spas jugoslovanskih plemen. Le v lastnem delu se vdobi moč za vzdrževanje in za napredek. Saj je najeminentnejše biologično načelo to, da le energija ustvarja življenje, da le delo vstvari, razvije in krepi telo, um in voljo in da se le potom dela skrbi za naraščaj, za popolnitev in bodočnost.

Politično, ekonomično in kulturno organizirana jugoslovanska plemena so mogočna skupina, ki ne potrebuje prav nikake zveze ni z Italijani, ni z Madžari, ki se nima

bati navala ni germanskega, še manj pa ogrskega, italijanskega, rumunskega in grškega.

Avstrijska država bi morala po svoji zgodovini, geografični legi in etnografični sestavi stremeti na Orijent in v to svrhu svestransko narodnostno in ekonomično vzgojiti in razviti jugoslovanska plemena. To priznava baron Chlumecy v knjigi »Oesterreich-Ungarn und Italien«, rekoč: Die richtige Erkenntnis, dass wir in den meisten Gebieten des Balkans sowie fast im ganzen Süden der Monarchie nur durch Anlehnung an den Slavismus eine wirklich gesunde, uns (Oesterreich) grosse Perspektiven eröffnende Politik inauguriere können (str. 242). Wenn die derzeitige Monarchie der Habsburger gewissen zentrifugalen Bestrebungen erfolgreich Einhalt gebieten will, so muss sie ihren Völkern nebst völliger Gleichberechtigung auf politischem Gebiete auch die wesentlichen Grundlagen ihres wirtschaftlichen Gedeihens und Fortkommens verbürgen, dem Schaffensgeiste und Erwerbsfleisse der Untertanen neue, glückverheissende Bahnen eröffnen (str. 67). Da Avstrija te svoje svetovne misije ni izpolnjevala, ve vsakdo. Iz obnašanja avstrijskih državnikov in diplomatov sledi, da Avstrija te svoje misije tudi v bodočem tako hitro še ne spozna in ne uvidi. Avstrijski birokratizem povsod tlači in zavira razvoj slovanskih narodnosti, povsod usiljuje na odločilna vladna mesta nemške inteligente, pospešuje naval nemške in židovske trgovine in industrije med slovanskimi plemeni. Avstrija ne vidi še danes, kako koplje sama sebi grob, kako si odtuja je ona plemena, katera bi morala tvoriti nje veličino. Pritirala je že tako daleč, da so izgubila vero in zaupanje v nje vodstvo; da, razvilo se je celo sovraštvo do Avstrije. — Odpirati so začeli oči celo skromni Slovenci, ki so bili do sedaj v inteligenci in to posvetni in duhovski pokorni lakaji starokopitnežev avstrijskega režima. Kakor se narodna plemena hrvatsko in slovensko razvijata, tako tudi pričenjajo zastopniki teh četudi za sedaj le posamezni, uvidevati, da tako ne more in ne sme iti dalje. Podvreči se dosedanjemu režimu

Avstrije bi bilo toliko kakor podpisati narodnostno in ekonomično smrtno obsodbo sebi. Po avstrijskem režimu naprej pomeni, da Jugoslovani izginejo pod pritiskom germanskega navala. Za Slovenci odtrga se kos za kosom jugoslovanskega telesa, katerega požre konečno Pangermanija. Da se avstrijski zistem ne more v kratkem premeniti nam na korist, služi v dokaz šolstvo, v katerem se vzgaja naša deca v germanizatoričnem duhu, vsled česar izgubljajo tudi naši inteligenti svojo narodnostno jugoslovansko zavest. Ako avstrijska vlada nima moči, da bi izposlovala Slovencem ljudsko šolstvo, ako ta avstrijska vlada ni dala Slovencem ni ene srednje šole in jim odreka slovensko vseučilišče, ako kolonizira naše kraje z nemškimi uradniki in podjetniki, potem nas pripravlja ta avstrijski zistem polagoma za narodno smrt. Življenske naše moči nam hoče pokvariti s tujo limfo, da nas zastrupljene napravi nesposobne za delo in boj. In naš narodni živelj naj služi na to biologičnim potom v svojih razpadkih za ojačenje nemškega tako kakor so dali stari lužički in bramborski Slovani svojo kost in kri za ustvaritev krepkega pruskega naroda. Ako se branimo proti dosedanjemu avstrijskemu zistemu, si branimo življenje. Da pa avstrijski državniki ne vidijo, kam vodi narodnostna smrt Jugoslovanov tudi Avstrijo, je ravno fakt, da moramo jugoslovanska plemena pričeti misliti na-se samostojno in brez pogleda na Dunaj.

Kar avstrijski režim previdno in polagoma pripravlja glede Slovencev, istrskih in dalmatinskih Hrvatov, to tira madžarski režim brezobzirno, odurno in machiavelistično glede Slovanov na svojem teritoriju. Kdor po rečenem in s pogledom na zgodovino, imajoč pred seboj biologičen razvoj madžarske rase, trdi, da je trajna in pristopna zveza z Ogrsko mogoča in koristna, je slep za vsak naraven razvoj jugoslovanskih plemen.*) Ogrska država sploh

---

*) Najnovejši razvoj hrvatsko-ogrske krize kaže jasno da je ta trditev utemeljena.

ne more obstojati drugače, nego, če obubožajo slovanska plemena, ki prebivajo na njenem teritoriju, jih raznarodi in njih sestavine porabi za lastno sintezo. Ogrski element se sestavlja danes v trgovini in industriji po židu in v narodnostnem oziru po zmesi Slovakov, Rusinov, Slovencev, Hrvatov, Srbov in Rumunov, katere Ogrji z najbrezobzirnejšimi sredstvi asimilujejo sebi. Kdor je hodil po Ogrskem, ni vdobil skoraj nikjer kompaktnega naseljenja; od ene do druge vasi se menja slovaško, nemško, rumunsko in madžarsko pleme in jezik. Pod brutalnim nasiljem ogrskega državnega režima pa nikdo več ne upa priznavati svoje narodnosti in to tembolj, ker se ljudstvo izsesava po egoističnem, židovskem kapitalu. Dualizem 1867 v bistvu izvršil se je v svrhu raznarodovanja slovanskih plemen in nadvladje Nemcev v Cis-, Madjarov v Translejtaniji. Madjariziranje Reke, železniški zakon, ki ima istiniti namen vezati potem madjarizacije kraje ob železniški progi, najočitnejše kaže cilje tranlejtanske države.

Italija ima svoje naravne meje ob Adriji v slovenskih Brdih in Soči. Pridobitev vzhodne slovensko-hrvatske obali po Italiji bi pomenilo toliko kakor pogin jugoslovanke ideje za vedno. Brez stika in to glavno stika z zapadom, brez razvoja pomorstva in trgovine preko Trsta in Dalmacije je Balkan za Slovane izgubljen. — Ostanajo ondih lahko male državice, sucerene in navidezno samostojne kakor danes Črna gora, Srbija in Bolgarija, ali močna državna sila bo nemogoča. Italija bila je velika v Benečanski republiki in le-ta po slovensko-hrvatskem Primorju in Dalmaciji. I Genova, dasi na severozapadni obali sredozemskega morja, stremila je v Orijent in nje največja zopernica ni bila ni sosedna Francoska, ni Španska ob isti obali, ampak Benečanska ob Adriji. Ko je Benečanska izgubila vzhodno Adrijo, prestala je nje državna sila in danes je mrtva točka nove Italije ter je oddala vso nekdanjo gospodarsko svojo moč Lombardiji in Liguriji.

Nemška ne dotika se direktno Jugoslovanov. Njen vpliv na nje čuti se po avstrijskem sistemu.

Nemčijo zavira sedaj in bodo še dolgo zavirala Anglija, Francija in Zjedinjene države od zapada; Rusija je narodnostno in versko prekompaktna, da bi se je Nemčija lotila. Zato čuti, da ima svojo bodočnost le preko neskladne avstrijske države in razcepljenih podunajskih in balkanskih narodov. Nastavila je svoje moči v Mali Aziji — Bagdadska železnica je nemška.*) Orijent, Azija je toraj nje cilj, videč, da proti Angliji, Franciji in Rusiji ne more. Šovinizem avstrijskih Nemcev, po dobri polovici, čeških in slovanskih renegatov in janičarjev, zaslepljenost in antipatije proti vsemu slovanskemu merodajnih krogov — odpira nemški trgovini, industriji in politiki pot preko Avstrije in Balkana do prednje Azije.

Isto sovraštvo do Slovanstva, koje Nemčija izrablja za svoje svrhe, zavedlo je avstrijske vladne kroge tudi v podpiranje Italijanov ob Adriji in Dalmaciji — do najnovejše dobe. Trst, Adrija, Solun, Belo (egejsko) morje je za Avstrijo vitalno vprašanje. No — povsod ondi je kultivirala italijanizem. V Trstu protežirala je naseljevanje Italijanov iz kraljevine; trgovske in industrijelne šole so zgolj laške. Lloyd je italijanski zavod. To priznava i baron Chlumecky o onih Italijanih, katerih narodnost se kakor nikjer ne rešpektira (str. 24): »Žalostno je, da moramo priznati, da smo mi sami bili oni, koji smo položili prvi in najjači kamen za italijaniziranje Albanije . . . Je-li bilo potrebno, da smo baš mi gojili ondi italijanski jezik, italijanske misijonarje in duhovnike? (str. 161) . . . mi smo izorali zemljo, na koji je sedaj Italija posejala svoje seme. (str. 162). A vse to so modre glave avstrijskih državnikov vršile iz mržn je do Slovencev in Hrvatov. Krepka hrvatska rasa, ona, ki je dajala toliko moči Beneški, jim je bila inferijorna rasa! Slovencev niti omeniti ni bilo! Namesto, da bi bil za vsakega avstrijskega

*) Anatolske železnice 1082 km so v rokah „Deutsche Bank“ 160 milijonov frankov temeljnega kapitala, ki je dalo po zadnji bilanci 5% obresti in 1% superdividende. V istih rokah je balkanska železnica Solun-Monastir 218 km in 20 milijonov frankov kapitala po 5%.

politika zdravega razuma aksijom, da se mora pohrvatiti Lloyd, trgovske in pomorske šole, vojno mornarico, prišla je vsa njih možganjska moč le do zaključka, da so Slovenci in Hrvatje »minderwertig.«

Kam, poleg tega, z nemškimi madjarskimi in aristokratskimi sinekurami? Kam z židovskimi priseljenci? — Reka je bila še sredi 19. stoletja hrvatska in danes ponaša se kot italijansko mesto. Uspeh avstrijske politike! Malovaženje slovenskega in hrvatskega plemena slepi avstrijsko vlado, da ne vidi propadanja trgovine in pomorstva ob Adriji ravno vsled krive narodne vzgoje. — Trst, na videz pristno italijansko mesto, je ljudska zmes, med katero je res italijansko le, kar se je priselilo iz Italije. Da preneha ta vir — in moral bi pod treznim vodstvom vsake patrijotične vlade, — prelevi se v eni generaciji ves narodnostni značaj Trsta. Radi tega tudi vse talmi-italijanske institucije v Trstu nimajo notranje sile. Mirno trdim, da avstrijski Lloyd ne bo nikdar izvrševal svoje naloge, dokler bode zajemal svoje moštvo iz tržaških in istrskih italijanskih nižjih slojev in svoje častnike iz tržaške iredente. Avstrija zopet pozablja na zgodovinska dejstva, da je benečansko brodovje bilo zmagonosno, dokler ji je bil na razpolaganje močni hrvatski lehet. Ne trdim tega iz nacionalnega šovinizma, marveč po biologičnem načelu, da je najslabše mešanica raznih življev, ki niso povse asimilirani, v nov enoten organizem.

Dokler je imela Avstrija Lombardijo in Venecijo, si je italijansko pleme celoma pritegalo in asimiliralo ptuje elemente, bila je avstrijska vlada — ne imajoč pred seboj bližnje bodočnosti — še opravičena opirati se na italijansko pleme. Z letom 1866. morala je videti, da pride italijanski živelj na vzhodni obali Adrije ob svojo asimilujočo moč. No, ravno leta 1867. je Avstrija iz sovraštva do slovanskih plemen delila državo v dve polovici. Iz Nemčije pregnani srečolovec postal je nje prvi minister in s ponemčenimi li-

beralnimi Židi, (ki so jo ob enem do leta 1873. vedli po »kracha«) in slovanskimi renegati in janičari, sestavil nemško liberalno večino v parlamentu, brezobzirno slovanofobno birokracijo, ki je na najprešernejši način, zlorabeč temeljne zakone v prid nemškemu življu, skušala kolonizirati slovanske pokrajine. Vsa narodna žilavost, kojo so razvili Čehi, Slovenci in Hrvatje tekom 40 let od konstitucije naprej, centralni vladi na Dunaju ni še odprla oči. »Dies ist wieder der alte, so oft mit blutiger Sühne sich rächende oesterreichische Erbfehler, dass wir die werbende Kraft der Ideen und die Macht der Volksbewegungen hochmütig gering-schätzen, dass wir ihnen trotzen zu können glauben, zu trotzen, indem wir sie erst ignorieren und wachsen lassen, und dann mit einem Machtwort sie zu bannen vermeinen! Als ob es möglich wäre, der organischen Entwicklung mit Erfolg die bloss mechanische Kraft entgegen zu setzen... (Chlumecky str. 223).«

Najgnjilejše kali propadanja birokracije pa avstrijska vlada kaže v blestečem napisu »Iustitia fundamentum regnorum.« Ječe, ki so oklepale slovanske entuzijaste, prepovedi najvišjih sodnih oblasti, navzlic § 19. temeljnega zakona, rabiti svoj naroden jezik pred ptujim sodnikom na domači zemlji — so dejanske premise, iz katerih se da z gotovostjo sklepati na — gnjilo jedro. Avstrijska vlada ni nikdar znala, kaj je narodna vzgoja. Nisi bila nikdar v svesti, da je razvoj narodnosti predpogoj moči in kulture. Avstrijska vlada naslanjala se je vsekar na črno-žolto vojsko, a ne ve, da gonilna moč vojske niso oficirske sablje in veliki topovi, ampak narodna volja. In to voljo $\frac{2}{3}$ delov svoje vojske zastruplja. »Nicht mit Waffen allein werden im zwanzigsten Jahrhunderte Länder und Völker unter fremde Botmässigkeit gezwungen. (Chlumecky str. 221.) Avstrijski vojskovodje ne vedo, kaj je storil francoski entuzijazem pred sto leti, ne vidijo, kaj je Japonsko vedlo do sijajne zmage. Še manj se pa avstrijska vlada zaveda, da je gonilna

moč tudi pri organizaciji trgovine in industrije narodna volja. Podjetnost, delavnost, varčnost, ki so predpogoj isti, dado se pridobiti le po narodni vzgoji. Avstrija to odreka i Slovencem i Hrvatom.

No, kakor Avstrija ni vedela in še danes ne ve, kaj je narodnostna vzgoja, toliko bolj to ve in zna izvajati mlada in čila Italija. Kolikor bolj omahljiva je notranja vlada avstrijska, tem ravnejši pot hodi italijanska, čim bolj je avstrijska diplomacija cincava in v nejasnem, toliko zavednejše nastopa italijanska. Zdrav, neodoljiv naroden entuzijazem preveva italijansko armado od zadnjega moža do najvišjega generala. Tega avstrijska armada poznati ne sme — mož je Slovan, kojemu se izruva narodni ponos, oficirji in general je — Nемеc, gospodar. S pomočjo sorodne Francije vrgel je Piemont mogočno Avstrijo iz Italije. Narodni entuzijazem bila je gonilna sila mlade Italije, da se je tekom ene generacije moralno in ekonomično prerodila. Sreča Italije pa je bilo i to, da jo je železni kancelar Bismark hotel odtrgati od Francije v svrhu izolacije. Tripolis i sredozemska politika naj bi bilo jabolko razpora med sorodnima latinskima državama! In bilo je. Francija se je po intencijah Bismarka izolirala in počel se je gospodarski boj med njo in Italijo.

Prišla je trozveza. Nenaravna za Avstrijo, a dejanski na ogromno korist Italije. Italija ima se trozvezi zahvaliti za svojo ekonomično in finančno ujedinjenje in ojačenje. Es heisst dem bewundernswerten italienischen Schaffensdrange keineswegs die Anerkennung versagen, wenn wir feststellen, das Italiens grosser wirtschaftlicher Aufschwung ohne die Anlehnung an Deutschland und Oesterreich niemals in diesem Ausmasse hätte erfolgen können. (Chlumecky, str. 10.) Die latente Kraft, welche der italienischen Volkswirtschaft inne wohnt, hätte sich niemals so unbehindert entfalten können, wenn nicht die grosse Aufnahmefähigkeit der deutsch-oesterreichischen Marktes, besonders aber die durch den Dreibund gebotenen Friedensgarantien diese glänzende ekonomische Entwicklung gefördert hätten. (Chlu-

mecky, str. 46.) Tega so si bili italijanski državniki polno v svesti. Narodni latinski entuzijazem vlekel je Italijane neodoljivo k Franciji, državniki pustili so ga sicer rasti, a držali so se iz oportunitetnih, ekonomičnih razlogov trozveze. Saj je Avstrija na veliko ekonomično škodo lastnih podanikov podpirala zvezno Italijo v boju s Francijo pri izvozu takrat glavnega produkta Italije, vina — z zloglasno vinsko klavzulo! — Italijanski državniki so se pa tudi skoro zavedali naravnega razvoja ekonomične sile ter po geografični legi svoje države in zgodovini sodili do cela prav, da je bodočnost v Orijentu in ne v zapadnem delu sredozemskega morja, kamor zopet potom naravnega razvoja sili južna Francija. Zato prepustili so le tej italijansko Nizzo, italijansko Korsiko, svoje razmeroma male interese na severni Afriki. Saj se je Genova svojčas borila z Benečijo za Orijent! Kakor je Italija ljubosumna na svoj Trento, Trst in adrijansko Primorje, tako indiferentna je za kompaktno italijansko maso v Korsiki in Nizzi! — Kljubu trozvezi iskala in pridobila si je Italija zopet prijateljstvo Francije in kljubu italijanski Malti v Sredozemskem morju iskala in pridobila si je prijateljstvo Anglije. Italija ni bila nikdar odkritosrčna prijateljica Avstrije. Videla je v njej le državo, ki jo ekonomično v prvem stadiju razvoja jači in ki ji narodnostno pripravlja pot ob Adriji zbuja je sovraštvo balkanskih narodov proti sebi, pot na Balkan.

Avstrija tirala je vsled polne nesposobnosti germanizatorskih svojih državnikov ob Adriji svoji zaveznici na ljubo italijansko politiko. Vzdrževala je z vsemi močmi nadvlado italijanskega življa v Primorju, odrekala Slovencem in Hrvatom šole, dajala Trstu v polni meri vse za ojačenje italijanskega elementa, zatrla s kruto policijsko roko vsak izbruh slovenskega šovinizma, ekonomično razvijala le italijanske naseljenke. Avstrija nastopala je na Balkanu in Orijentu vprav kot italijanska država. (Chlumecky 161—163, 245.)

Italijanska diplomacija je mojstersko izvršila svoje delo. »Stets innigere Anlehnung an Frankreich und England, in der Hoffnung, hiedurch zwei Eisen im Feuer zu haben: Garantien in Tripolis (?) und eine Stütze für die Politik der unbeschränkten Adriabeherrschung (Chlumecky str. 53.) Ekonomično in financijelno je okrepela . . . Krita za hrbtom, močna v sebi, nastopila je svojo misijo na Adriji. Italijanski kralj poročil je hčer vladike Črnegore! Kakor se je Benečija 998. zaročila z morjem Adrijanskim, tako poročila se je zedinjena Italija z Balkanom. Montenegro ist der Vorposten Italiens am westlichen Balkan geworden unsere Verbündete (Italien) hat nun den Schlüssel zu einem Einfallstore in der Hand, welches auch andern, als den friedlichen Pionnieren des Handels geöffnet werden kann. (Chlumecky str. 189.)

Albanijo so narodnostno za Italijo pripravili večji avstrijski diplomati in patrijoti! (Chlumecky str. 161—163, glej gori.) Sama Italija sedaj vrlo napreduje v Albaniji s šolo in trgovino. Ima šole v Skadru, Durazzo, Valova, Janina, tehnično trgovsko šolo in trgovski muzej v Skadru (Chlumecky str. 164), gradi pristanišče v Baru in železnico Bar-Vir-Bazar. Der Augenblick, indem mit fremden Kapitalien, unter fremder Patronanz ein Schienenweg von Antivari einwärts dringt — dieser Augenblick bildet den Anfang einer neuen Balkanära. (Chlumecky str. 182.) Mojstersko pripravlja za italijansko administracijo zedinjeno Velealbanijo po žendarmerijski reformi v Macedoniji in Albaniji pod okriljem Francije, Anglije in — o ironija! — Avstrije. Bližnji cilj po tem uspehu je združenje vseh okrajev, koder prebivajo Albani v eno celoto: Albanija bo skoro zrela za Italijo! Z istimi jasnimi cilji podpira Italija gibanje Grkov in Kucovlahov.

Prijateljstva Srbije itak ni iskati Italiji, kajti avstrijska politika storila je dosedaj vse, da jo srbsko pleme sovraži in stremi po zvezi z naravnim zaveznikom, Italijo. In ni ji treba iskati prijateljstva Bulgarije, vsaj ista po padu Adrije

in zahodnega Balkana Italiji šele prosto zavlada vzhodni del Balkana in Carigrad, mora postati toraj naravna zaveznica Italije.

Italija ni bila nikedar prijateljica Avstrije. Nein, Italien gehört nicht zu unseren Freunden! (Chlumecky str. 7.) Italien stand schon damals (1898) nich auf Seiten seiner Alliierten (isti str. 17.) V svojih domačih šolah in armadi vzgajala je in vzgaja sovražstvo do vsega avstrijskega. Vi-deča neodkritosrčnost avstrijske vlade proti lastnim slovan-skim plemenom, oprta na Črnogoro išče zveze z balkanskimi Slovani — ter ima že vse simpatije. Žrtvuje malen-košne narodne interese . . . sie überlässt die kleine italie-nische Minorität (v Dalmaciji) dieses Landes ihrem Schick-sale und tritt für seine Einverleibung an ein grosses, von der Monarchie zu sonderndes und mit Italien verbindinges Slavenreich ein (Chlumecky str. 25.) Na tej poti služi ji izborna politika Transleitanije, zato ono iskreno prijateljstvo Italije z Madjarsko. Dualizem imel je ubiti cisleitanske in transleitanske Slovane — ubil je jedinstvo države. Ogrska postaja samostojita ekono-mično, vojaško v svojih honvedih. Italija ji bo dobra za-veznica ob razsulu germanizatorične Avstrije, bode ji z balkanskim državami najboljša zaveznica i proti mogočni Germaniji, kadar se pojde za pot preko Adrije in Balkana v Orijent. — I to naravno zvezo ogrski državniki uvidevajo. Zato prvi poskus zveze Ogrske s Hrvatsko, iskanje prija-teljstva s Srbi. Vse plod in naravna posledica avstrijske samomorne politike !

Li misli Avstrija kreniti na drugo pot? Li hoče ona ustvariti posebno, ž njo zvezano balkansko državo? Li hoče in m o r e še vzgojiti Slovence in Hrvate za to idejo, ali je že prepozno? Doba ene generacije je za to potrebna! Ni li 30letna doba od 1870. leta naprej že nenadomestno izgubljenja? Ali niso jugoslovanska plemena po njej vzgojena za sovražstvo nje in prijateljstvo Italiji? Li moremo mi Slo-venci, stisnjeni v kot med Nemštvo, Madjarstvo in Italijanstvo ljubiti Avstrijo, ki nam odreka narodno življenje? Ali bi ne

bili podleci, ako bi poljubljali šibo, ki nas tepe?! Imamo pa po drugi strani garancijo, da si ohranimo narodno življenje pod Italijo? Ali ni v interesu iste, da raznarodi in posrka vase pleme, ki biva pod julskimi Alpi, ki značijo po mnenju Italije nje naravne meje proti vzhodu? Avstrija nam že pripravlja narodno smrt, Italija jo bode sigurnejše in skorejše.

To je položaj nas Slovencev!

A tudi Hrvatska i bodisi Velehrvatska, tudi Velesrbska kot zaveznica Italije bodo dejanski le nje vzhodne sucerene državice. Italija rabi balkanske Slované, Albance, Rumune, Grke in Madjare, da se odpre »il mare nostro,« Adrijansko morje in Orjent. Brez njih nikamor dalje! Avstrija rabi radi svoje eksistence Adrijo in Balkan, brez balkanskih Slovanov nikamor dalje! Ogrska rabi balkanske Slované, da se reši Avstrije, brez njih nikacega izhoda. Zato je naša pot ona samozavesti in samopomoči.

Zato pozdravljamo i mi Slovenci reško resolucijo kot prvi pojav samozavesti in samopomoči. Bodi klic germanizatorični Avstriji: tako ne več naprej!

A bodi i klic Madjarski in Italiji: preko nas ne!

Za reško resolucijo pa mora za nas Jugoslovane nastopiti resnopozitivno delo samovzgoje: politične, ekonomične in kulturne.

In v tej samovzgoji leži za nas Slovence jedro jugoslovanske ideje.

GORICA, januarja 1907.

Pripis.

Predležéči članki pisani so bili pred državnozborskimi volitvami in pred hrvatsko-ogrsko krizo za tedaj politično revijo »Sloboda« v Splitu. Združenje Dalmacije s Hrvatsko in Bosno-Hrcegovino mora biti prvo dejanje životvoritve jugoslovanske ideje. Zato je Dalmacija najvažnejša jugoslovanska pokrajina. Dalmacija oprta na Bosno-Hrcegovino tvori največjo pomorsko silo ob Adriji. Združenje Hrvatov in Srbov v Dalmaciji, Bosni, Hrcegovini in Hrvatskem je torej i predpogoj krepke avstrijske vojne sile ob Adriji. To združenje omeji Madjarsko v nje stremljenji na Adrijo. Slovenska po svoji legi sledi stremljenji Dalmacije — zato spisal sem članke. Očitalo se mi je gledé Slovencev optimizem, gledé Italijanov, Madjarov in Avstrije pesimizem. Izid državnozborskih volitev, potovanje italijanskega kralja v Atene, postopanje Madjarov in imenovanje madjara Rakodczaja hrvatskim banom — je moje trditve le opravičilo.

Slovinci so ves svoj teritorij ohranili v Trstu, Istri in Koroškem sijajno prodrli. Italija ne kaže one odkritosrčnosti južnim Slovanom, kakor bi bila v nje interesu, stremi v zvezo z Grško in Albanci, da tako zatvori južni dohod v Adrijo i v slučaju — da Avstrija ustvari krepko Ilirijo. Hrvatom, ki so branili svoje ustavne pravice, zalučile so se v ogrskem parlamentu v obraz psovke: birka, galádság, kisedok — ovce, podlost, otročaji. Avstrijski cesar in ogrski kralj sprejel je dimisijo bana Pejačevića ter na željo Madjarov imenoval Hrvatom sovražnega, nekdanjega državnega pravnika po intencijah ogrske vlade, Rakodczaja. Prične samovlado pod pristno madjarskim geslom: »hogy programaja csak egy van: a törvény« to se pravi videč prakso madjarskih sodišč in oblasti proti Slovakom, Rumunom in Slovanom sploh; »zakon mi bode služil, da udušim vsak

gibljej za svobodo in narodnost, zakon bodem uporabljal tako, da se bode gospodarski izkoriščal Slovan in Rumun po židu in madjarskem renegatu, dokler ne obnemore in da svojo krv in kost v obnovljenje madjarske rase.« Madjarska brez morja nima ekonomske neodvisne eksistenze. Madjarska s posestjo hrvatskega Primorja izpodreže žile cislejtanski trgovini, Madjarska v posesti Hrvatske in Dalmacije ubije Avstrijo. V te svrhe bilo je treba sistematičnega pripravljalnega dela naprej: zakona o železnicah. Od Buda-pešte preko banovine do morja treba železnega madjarskega pasu. Ob železnici morajo biti postaje madjarske postojanke. Ni se šlo za malenkosten jezikoven spor — šlo se je za pristop Madjarov do Adrije — za uklonitev tilnika svobodnih Hrvatov pod madjarski jarem. Ko se priklene hrvatsko primorje po železnem pasu Madjarski, pade Dalmacija, Bosna i Hrcegovina itak kakor zrelo jabelko Madjarom v naročje. S tem ubita bo gospodarski in politično Avstrija. Rakodczay streti ima v prilog madjarskemu imperijalizmu narodno hrvatsko zavest in čut samostojnosti ter izpodrezati tako Avstrijo od Adrije!

Centralna vlada avstrijska zopet ni umela jedra hrvatsko-ogrskega spora. Ministerski predsednik Wecherle sumničil je v madjarskem parlamentu Hrvate, da se jim ne gre za jezikovno vprašanje, ampak da delajo za ptujo državo. Evidentno, da je to sumničenje moralo biti tudi povod sprejetja dimisije hrvatskega bana Paječevića. Hrvati — i revolucionarji — stali so po naravnem razvoju zgodovine in ekonomije na braniku — Avstrije. Če tudi so revolucionarji navidezno in formalno iskali zvezo Madjarov proti Avstriji pomenila je svobodna Hrvatska i če tudi ob strani Madjarov v bistvu edino le spas Avstrije. No Avstrija dala se je zopet zavesti. Dala je zopet svojo pomoč Madjarom, sebi v pogubo.

Ali pa je bila še bolj slepa pa je mislila dati Banovino za Dalmacijo? Ali pa je bila še bolj malenkostna, misleč se maščevati nad neubogljivimi Hrvati, nad hrvatsko-srbsko slogo!

Prihodnost vsekako mora pokazati, da brez združene slovensko-hrvatsko-srbske Ilirije — ne more biti Avstrije.

Avstrija svoje misije med Slovani in na jugu neče poznati, li-ni v interesu vseh avstrijskih narodov in političnih strank, da svojo vlado prisilijo odpreti oči in delati v — sebeohrano?!

V Gorici, 1. julija 1907.

68821

949.712

TUMA Henrik

Jugoslovanska ideja in Slo

70086517 /Šo DOM

94(497.4)

TUMA H.

Jugoslavanska ide.

Go Dom

70086517

COBISS